

A

A KOMO LA BARA BEZ

Kasurik ere ez.

- *kalien topa dotez bera ta aitzie, da berak a komo la bara bez*
- *zeu pe ez eĩñ a komo la bara bez, berak eintzun moduen*
- *danak on gariez arraiñe saltzien, da iñok a komo la bara bez*

Gaztelerazko **a como la vara** esalditik literalki hartuta dago.

A ZELAKO...!

Harridurazko lokuzioa da.

- *a zelako berdelagaz etor dan etzera! Mandaz mandazka*
- *a zelako etzie erosi dauen!*
- *a zelako eraztune erosi tzon amaiñarrabak!*

ABANTE

Hasieran itsasoan erabilitako hitza izan arren, gero herrira pasatu da eta zerbait martxan jartzea da, pertsona, animalia odo gauza.

- *kotxie abante dako*
- *erlojue abante dabil*
- *imiñi telebisiñue abante*

Hitz hau **abante** hitzetik dator. Arraunketan erabiltzen den hitza da.

Baina **abante etzera** ere esaten da. Beraz, Azkuek, **remar** zentzuarekin jaso duen hitza, beste kasu batzuetara zabaldu da.

ABERIDXE

1. Matxura.

- *makinie aberidxe da! Non dau makinistie?*

2. Zoratuta egon.

- *zelako aberidxe dakon honek morroiek! Ez tau ondo burotik*

ABERKETIE LEZ

Aberketa baten moduan: siku edo gogor adierazteko.

- *au okelie aberketie lez dau*
- *dxan duzen txuletak aberketie baiño gogorra on zien*
- *geuri emon doskune be aberketie lez on da*
- *aberketarik pez sikuau au arraiñe baiño*

ABILLARIÑE

Zentzu gabeko pertsona.

Adjektibo moduan. Gehienetan gizonezkoei aplikatzen zaie.

- *orren gizona abillariñe da*
- *abillariñe aiz i*
- *ez ezan (izan) abillariñe*

Bi adjetibok osatzen duten hitza dela dirudi:

abilla + ariña → abillariña → abillariñe

Baina beste hipotesi hau ere kontutan har daiteke:

abill + ariñ aginte erako forma, hain zuzen.

ABILLE

Gaitasun edo abilezia handiko pertsona, baina batzuetan makina edo gauza ere bai.

Baina, adjektibo moduan, edozein pertsona edo gauzari aplikatzen zaio: It-sasontzi bat, kotxe edo makina bat, pertsona, eta abar.

- *gure mutille abille da dibujuek eitzen*
- *ori kotxie abille da errebueltadatan*
- *esnedunen astue abille da ostikadak emoten*
- *onek artazidrek abillek tiez ebaitzen*

Gaztelerazko **hábil** hitza erabiltzen da.

ABOGADESIE

Hitz egiteko erraztasuna daukan emakumea.

Hitz hau oso zaharra da, emakumezko abokaturik ez zegoenekoa, hain zuzen. Baina arraroena da gazteen artean ez dela entzuten, nahiz eta, gaur egun, emakume abokatu asko egon.

- *ori abogadesie dozu berbetan*
- *eztan abogadesarik pe orrelakorik*
- *niri ez eñ abogadesie lez berba*

abogada + **sa** → **abogadesa** -**sa** atzizkia gaur egun erabiltzen ez dan arren, Bermeen oraindik erabiltzen da.

Adjektibo moduan eta askotan substantibo legez.

ABORROTZA

Zarata handia.

- *su ta gar-en konziertuen aborrotza zer on da ba!*
- *Sorgerth-en konziertuen bai on zala aborrotza, kantantieri osti erdi be entenidu bez!*

ABORROZITE

Aspertuta.

- *aborrozite nau berton deberak eitzen*
- *gaur aborrozite, baie atzo parrandan elegante!*
- *Ateletin partidue total txarra, aborrozite on garizen arrausike denpora guztidxen*

ABREBIDXUE

Energia handia lanerako. Azkar ibili.

- *artun abrebidxue, gaurko da ta*
- *abrebidrugaz eitxen txuz biarrak*
- *abrebidxo bako gaztiekin takuz frabiken*

Gaztelerazko **abreviar** aditza dugu. Baina substantibatu egiten da, nahiz eta aditz bezala ere erabili:

- *abrebidxe berandu ein orduko*
- *abrebidxe gaitezen gaue ganera etor baiño lelau*

ABROSIDU

Aspertu. Gogaitu.

Aditza, baina adberbioan ere ager daiteke

- *abrosidu-abrosidu ein gara berari begire*
- *abrosidute nako onek imiek*
- *abrosidute urten du ziñetik; pelikulie zantarra ezan da eta*

Askotan adberbioa danean, **du** partizipio barik erabiltzen da:

- *abrosite on gariez da dxun ein gara*

Edo, gerundioa danean, beste era honetara:

- *orduetan egon gara bertan abrositen*

Ziur aski, hitz hau erdaratik sartu da, baina hitzaren etimologia nekez ikus daiteke. Bi hipotesi erabil daitezke hitz honen jatorria adierazteko:

Bat gaztelerazko **aburrir** hitzetik datorrena, eta bestea, gaztelaniako **aborrecer** hitzetik datorrena.

1. **aburrir** + **du** → **aburridu** → **aburridu**, **r** bat desarroilatu du asimilazioz. Gero, disimilatzeko **s** sartu da eta honela: **aburridu** → **abrusidu**.

Baina disimilatzeko **u** → **o** bihurtuz **abrosidu** eman du.

2. **aborrecer** + **idu** → **aborrezidu** → **abrozidu** → **abrosidu**.

Azken honek egin du biderik laburrena, eta zentzua ere egokia dela dirudi, jasanezinezko egoera gorrotatzen duela esateko balio baitu.

Gazteen artean, hau da hamazortzi urtetik beheranzkoetan galtzen ari bada ere, oso erabilia da oraindik. Gainera, askotan errepikatu egiten da hitza, goiko esaldi batetan ikus daitekeen bezala, agian enfasi gehiago emateko.

ABUXE

Arrain oso txikia eta zuria, odol gabekoa. Bokarta antzekoa da. Konparazioan erabiltzen da, eta bi esangura dauzka:

1. Pertsona hotza.

- *zu beti zara otz, abuxe zara ela?*
- *abuxek paño odol gitarrau dako arek, beti dardakadan*

2. Energia edo odol gabeko pentsa.

- *abuxe aix i, mobidu be ez aix eitxen da*
- *odol bako personie da a, abuxe lakue*

abixoi hitzaren aldaki bat dela dio Azkuek. Hala ere Bermeoko hitz bat bezala azaltzen du.

ADARRAZTO

Hitz hau oso arrunta da Bermeoko hizkeran. Ez da irain bat, ezta mesprezuzkoa ere. Gehienetan ez da zentzu peioratiboan erabiltzen. Gehiago barik esaten da.

- *txo, adarrazto, dxungo zara partidora la?*
- *adarrazto aix i, ez dok ikusten aurrekue la?*
- *ori adarrazto bat da, andriek adarrak imin tsoz*

Azken kasuan zentzu zehatza hartzen du.

ADIBIÑADORIE

Aztia, baina emakumea.

Izena eta adjektibo zentzua har dezake. Baina konparazioan ere ager daiteke.

Izen hau, ez da entzuten gazteen artean, baina bai hogeita hamaer urtetik gorakoetan.

1. Esanahi konkretuan.

- *Mundekako adibiñadoriene guez*

2. Konparazioan.

- *zelako adibiñadorien antza dako ba*
- *adibiñadorie lez due dxantzitze* (soineko nabarmenez jantzita doanean)

ADUE BAKUE

Ganora gabekoa.

- *aren gizona adue bakue da*
- *onek sagarrak adue bakuek tiez*
- *guk ikusi dun pelikulie adue bakue ezan da*

AFA-AFA

Oso hanpatua. Figuratiboan gehienbat.

Hanpatuta dagoen edozein gauza.

- *komoninoko erropie erun dau afa-afa*
- *baitxe uliek pe afa-afa erun txuz*
- *niri edxastez gustaten uliek afa-afa erutie*
- *ogidxe be afa-afa dau*

AFAFANIE

Alua. Emakumearen genitala deitzeko erabiltzen den hitzetariko bat.

- *ikarie dakotzu arek afafanie ikusi barik*
- *afafanako miñe dakot da eztaitx zerena dan*
- *neuk pe imie okiñ dxotenik eta ona dakot afafanako miñe*

AFROIE

Bi zentzutan ager daiteke:

1. *tarzan* itxurako edo *matoi* antza ematea nahi duen gizona.

- *afroie zara la txo? Nor ilko zu ba?*
- *bestelako afroie dau or, pentsaten dau King Kong dala*

2. gizon itxurosoa eta galanta.

- *zelako afroie da ba, pelikuletako gizonak lakue da*

Hitz berria dugu. berrogehi une inguru izango du, arrantzaleak Afrikara joaten hasi zirenekoa dela eta **afro** hitzetik hanutakoa dela dirudi.

AFRONTOSUE

Mendebaleko haize indartsuari aurre egiteko modukoa. Itsasoko terminoa da.

Hurrengo hitza kontutan izanik, afrontuari aurpegia emateko ahalmena daukan itsasontziari dagokio.

- *ori bapora afrontosue da*
- *ez da kapaz arpeidxe emoteko afronturi, ez da afrontosue*

Arrantzale giroan erabiltzen da.

AFRONTUE

Bi zentzutan erabiltzen da:

1. Haizeak indartsu jotzen duenean.

- *afronturi arpeidxe emon bi dxako*
- *afrontue datorren lekutik ez tiez ein biar bentanak*

2. Fanfarroia

- *afrontue lako morroie dozu ori*
- *iñok auentako ete dau afronto orregaz?*

Azkuek **intemperie** hitzaz definitzen du, D.A.R.k ostera zera dio: **en Elorrio se dice del sitio azotado por el viento y la lluvia que viene del norte**. Bermeen ere honen antzeko definizioa dauka, baina ipar-mendebaldeko haizeak gogorrago jotzen duenez, gehienetan horri dagokio.

AGARRAKERAK

Enbarazu sintomak. Haurdun jausten den emakumeak sentitzen dituen egonezinak eta goralariak.

- *zer? agarrakerak takozuzen antza dako zu*
- *ezta etorri agarrakerakaz dau te*
- *gonbitxoka on nai; agarrakerak dakotez antza*

AGIXON

Aizu, gizon!

- *agixon ze ordu de?*
- *agixon, arek andriek esan dau druteko*
- *agixon sagar bat ekau*

aizu gizon $\rightarrow$ agixon.

AGIÑE GOGOR

1. Ekonomikoki fuerte.

- *loteridzek urten tzonik eta ona, agiñe gogor dako arek*
- *ene alabie! bakigu agiñe gogor dakozune, baie trankillau!*
- *agiñe gogortu ezkerro datozela datozenak*

2. Finko mantendu.

- *agiñe gogor dako arek, eztau iritzidze kanbidzeko*

AGIÑE-AGIÑE DXOTEN

Dardarka hotzaz.

- *ekar dauen aixe otzagaz, agiñe-agiñe dxoten on nai*
- *euri zaparradiak atrapata agiñe-agiñe dxoten on biar*
- *ainbeste denporan uretan egon da agiñe-agiñe dxoten dau*

AGONIKO KANPAIEK DXO

Mehatxua. Haserrekontza baten botatzen dena.

- *ixillik ezpazauz agoniko kanpaiek dxoko dauie*
- *agoniko kanpaiek dxoko dauien amenazue bota tzo*

AGUAZERA

Euri-zaparrada.

- *zelako aguazerak atrapa gaitxuz ba*
- *au aguazera baiño ezta, laster pasako da*
- *au aguazera pasaten danién dxungo gara*

Baina beste zentzu batez ere erabiltzen da, hau da, gaztelaniazko **nos ha tocado la negra** esateko adibidez.

- *an, dxo gaitxuz aguazerak*

AIBA

1. Harridura, sentimendua, samina, alegrantzia edo haserrea adierazten du hitz honek, segun eta nolako tonuaz esan.

- *aiba! eztot dxakiñ ori pasa danik* Sorpresa
- *aiba, asko sentitén dot* Samina
- *aiba...! Dxakin dxot nik ori eingo zuna* Haserrea

2. Hartu! Beste zentzu bat *hartu* izango litzateke.

aiba hau dirue da erosi zeuk guzune

Azkuek Zuberoan erabiltzen dela dio, Garazin hain zuzen, zaldiak ibilarazteko.

AIDERA

Airera. Esanak edo gauzak airera jaurti eta harrapatzen direnean.

- *aidera bota ezkerre, aztu eitxen da*
- *aidera bota itxuz arek baten batek atrapako itxuzelakuen*
- *ez bota aidera, emon eskure*

AIDIEN

Bi eratara erabiltzen da:

1. Begi-bistan. Gauza guztiekin erabiltzen da, adibidez:

- *beran ingiru guztidzek aidien dakoz*
- *dxakin biar eztizen gauzek aidien dabilz*

2. Kaka saltzera bota. Kasu honetan ere pertsona edo gauzeekin erabiltzen da:

- *dxo ta aidien bota dau gixona*
- *diro guztidzek aidien bota txuz*
- *aidien bota kotez zapata zar guztidzek*

AIDXENA

Ontzia amarratzeko leku propioa. Kasu honetan Artzan. Portualdean edo arrantzale eta hauen inguruan erabiltzen da.

Berba hau modu berezian erabiltzen da ekonomia arloan.

- *aidxenak sikatute daus* Pluralean, dirurik ez dagoenean.
- *aidxena bero dako orrek* Diru asko dagoenean.
- *aidxenak bajaten dizenien dana dau txarto*
- *len kukurruku eindxe on dxatzuz, baie orain aidxenak bajata dauz*

Azkuek **aien** jartzen du eta Bermeoko hitza bezala jaso du.

Hitzaren jatorria **aihen** (tallo) izan daiteke, amarratzeko zutoiak ere sustriak lurrean sartzen diren moduan jartzen direlako.

AIDXENEKUE

Ontziko gizonen artean gazteena. **aidxenekuek** zeregin ezberdinak betetzen ditu. Erreka duak egin, itsasontzia garbitu, gizonen orduak eman, eta abar luze bat.

- *bapora garbitxu? hori aidxenekuek ein bidau*
- *aidxeneko mutillari esan, bidzar zortziretan etor bidauela*
- *aidxenekue falta da, non sartun de ba?*

Arrantzale giroan bakarrik erabiltzen da.

AIDXUBETA / ADXUBETA / ADXUETA

Oinetakoen lokarriak edo zintzak.

Nahiko galdurik egon arren, gazteen artean ere entzuten da. Askotan, eta Bermeon, palatalizatzean aurreko **i** ez da galtzen. Hala ere, **adxubetak** ere esaten da. Askotan **b** galdu egiten da.

- *plaiertako aidxubetak loi dakozuz*
- *adxubeta bako zapatak komoduauk tiez*
- *zapatatako aidxuetak galdute etor da*

AIDXUDIE

Aiuta. (labatiba)

- *ez pazu gure au, tire aidxudien artzien*
- *jun zaitzez aidxudie artzien enau zeuri begire ta*
- *emon aidxudie, arek eztau irebaziko partidue ta*

AIKAMEN

Oihu edo harridurazkoa.

Hurren datorren hitzaren partikula + toki erakusle bat hartzen du: **aiko hemen!**

Zentzua harridurazkoa izango da ia beti.

- *aikamen gure mutille!*
- *aikamen aspaldiko lagune!*
- *aikamen neskatillik ederrena!*

AIKO

Mesprezua edo gutxiespena adierazteko erabiltzen da.

- *aiko or, grakue*
- *aiko! ministrun semie zarala?*

Azkuek, zentzu honetaz, Ondarrun jartzen du bere hiztegian.

AIKO MAIKO

Aitzakia.

- *ez ibilli aiko-maikotan, da egin eitxeke dakozune*
- *beti dakozu zuk aiko-maikoren bat*
- *aiko-maiko asko dako arek*

Azkuek hartu du bere hiztegia, eta beste herri batzuen artean Bermeo aipatzen du.

AIMARI PRUSIMIE

Abe Maria Purisima.

Oraindino adineko jendeak, hau da, hirurogei urtetik gorakoek, etxean sartzerakoan esaten dute.

- *aimari prusimie, egunon danori*

AISTIE

Erdi edo oso gezurtia. Zentzu ezberdinaz erabilia.

- *aistie zara txo! Ori esan guri?*
- *aistie da a, ez siñistu ezebe*
- *aiestiaue da, badaezpadakue da txo*

Azkuek interjekzio moduan sartzen du bere hiztegia. Baina D.A.R.k, Ortuzar aipatzen du, eta honek Bermeoko hizkeran idatzi zuen.

AITXEÑARRABAKIDXE

Aitaginarrebagai.

Oso normala da, geroago ere ikusiko den bezala, **-ki** atzizkia erabiliz honelako formak egitea.

- *zeure aitxeñarrabakidxegaz ikusi dot*
- *beran aitxeriarabakidxe ezango dana etorri da*
- *aitxeriarabakidxe ill dxast*

AITXIK

Horregatik. Kausaletan erabiltzen da. **hagatik** hitza laburtuta.

- *ori olan bada, aitzik ezta etorriko*
- *aitzik esan dau arek Bilbon ikusi dauela*
- *eztauelez ikusten, aitzik eztau ezetu*

AITXIKO

Horrela delako.

Biak erabiltzen dira. Oso erabilia. Kausal kutsua badu ere, askotan ez da bere zentzu konkretuan erabiltzen, agindua ere barnean baitarama.

- *zelan ez zara etorri ba? Aitxiko!**
- *baie, zeitxik tiñozu ori ba? Aitxiko, diñotelakon*
- *Zeitxik einzu ori? Ba, aitxiko, ein dxotelez ba, aitxiko*

Ikusten denez, errepikaturik ere agertzen da. Beraz, moduzko esaldiak ere egin daitezke eta galderaren erantzuna berdina izango da Fonetikazko arazoak direla eta, **tik** horri **o** gehitu izan zaio. Baita palatalizatu ere, Bermeoko ohiturari jarraituz.

AIXARRA

Arrain txikiak harrapatzeko erabiltzen da karnata moduan; harra edo zizarea hobeto esanda. Baina, gehienetan, arrantzarako ez dira erabiltzen haitzetako **aixarrak**, portuko lokatz edo **kakabelena** deitzen den harea lohietakoak baizik.

- *aixarretan nuen porture*
- *arraññtzen dxun gure bazu aixarrak atrapa bizuz*
- *aixarrik ezta lez on enai dxun arraññtzen*

Hitz honen konposizioa **aitz-harra** da; beraz, **aitzarra** → **aizarra** → **aixarra**. Ikusten denez **i** ez du galtzen, nahiz eta **z** palatalizatu.

AIXE BENERUE

Haize oso hotza.

- *bera aixe benerue azurretan be sartun eitxen ezan da*
- *zer da aixe berenue dauena! Onek aixiek eitxen txuz larrosa guztidzek erre*
- *itxosotik datorren aixe berenue edonondik sartzien da*

AIXE BERDIE

Itsasoko ipar-haizea. Hotza. Arrantzaleen artean asko erabilia, baita herrian bertan ere.

- *aixe berdie dakar*
- *otz asko pasa du, aixe berdie on da ta*

AIXEBIE

Haizetik babestutako leku bat. Itsasoan erabilia, herrian ere normalki erabiltzen da.

- *plaidxen aixebeixue topa ezkerro ondo oten da*
- *aixeberik ez tauen lekuen eta aixe handidxe badau, ezindxe morenatu*
- *aixebeixuen para, da bertan lo*
- *aixebie eitxen dan lekuen eiñdxauietzie*

AIXERRIKUE

Fanfarroia.

Hego-haizeak gauza guztiak hanpatzen dituenetz, konparazioan erabiltzen da:

- *aixerrikue da ta enfada-enfada eitxen dau jentie*
- *amen dator axerrikue, laster hasiko da arrokeidzek kontaten*
- *bestelako axerrikue da bera*

AIXETIK

Figuratiboan zerbanek ihes egin, adibidez diruak eskapatu.

- *aixetik eintso irabazitxe okin dxauen diruek*
- *atrapata okindxu te aixetik eiñ dxosku*

egin aditzarekin erabiltzen da.

AIXETSUE

Uzker asko botatzen duen pertsona, batez ere umeei aplikaturik.

- *au imie aixetsue da, beti dabil uzkerak botaten*
- *amari emon dau, zeu be aixetsue zara ta*

AIXETU

Hotza harrapatu.

- *onek imiek kalenturie dako; kalien aixetu eiñ dxe ta*
- *gau txarra pasa dot, Lameran aixetu ein naielalo*
- *tripek dakotez aixetute, beti nai kakalarri*

AIXETZA / IE

Haize handia, gogorra.

- *aixetza mando batek atrapa gaitxuz da, ez gaitxuzenien eruen*
- *aixetza handije dau, eztaue itxosora urtengo*

Neurtzeko bi posibilitate erabiltzen dira: **tza** eta **mando** eta **handi** hitzak.

AIXIE

1. Fanfarroia.

- *zelako aixie da ba, auentako ete du!*
- *ori bakixu zer dan, aixie ederra, aixie-errotie da*

Esaldiaren bigarren zatia, adjektibo edo sustantibo batez indartuta agertzen da.

2. Egonkortasun gutxiko pertsona.

- *aixie lez dabill, arin ara, arin ona*
- *aixetxue be bada ta, bidau astuntasun apur bet*

Beraz, hitz honen zentzua bikoitza izan daiteke. Alde batetik, pertsona fanfarroia definitzeko eta bestetik, arintasuna edo arinkeria.

AIXIE ARTZIEN

Antzarrak ferratzera bota.

- *tire aixie artzien, etzut erosko ta*
- *aixie artzien bota dau beran jenidxo guztidregaz*
- *tire aixie artzien, aixie artzien dxuen, enai mobiten ametik eta*
- *aixie artun, artun aixie; etzut esango*

AIXIE EMON

Haserretu. Gastatu. Antzarrak ferratzera bidali.

- *an, asarratu diez, emon tzo aixie*
- *Bilbora dxun dxatzuz arek, diruei aixie emoten*
- *zer, emon tzazu diruei aixie? Oin amarik eztau etzien, ezta?*

AIXIEN BARRURE

Itsasoko terminoa da, baina herrian ere aplikatzen dena. Itsasontzia haizearen barrura doanean esaten da, baina pertsona, animalia edo beste edozer izan daiteke.

- *denpora guztidxen dxun garizen aixien barrure*
- *asto koitxadue beran karga matxugaz aixien barrure arpeidxe emon eziñik*
- *aixien barrure eziñdxe ibilli*

AKARRETIK (BERA)

Atea markotik atera.

- *emontson golpigaz atie be akarretik bera bota dau*
- *atie pintxeteko akarretik kendu bide atie*

AKEL

Likorea. Edaria.

- *beran egune ezan dalez, akel ekar dosku*
- *akel barik eztau alegrentzirik*
- *esan ba! Akel edan da gero danak mozkorrik*

AKELEGAZ

Mozkortuta.

- *andra mari egune be badalez, akelegaz zelebra bide*
- *akeltxugaz jun nai oire*

AKOMOTIDU

Alamena eman. Agindu kutsu bat ere badauka.

- *orrek imiek akomotidu dost zapatak erosi bitzatezela*
- *da zuk akomotiten dostazu dxun ein binaiaela*
- *akomotitso etzie erosteko*

Hitz honen bariante bat **akometidu** da, eta D.A.R.-n agertzen da Bermeokoa dela aipatuz.

Gaztelaniazko **acometer** dirudi; beharbada hori izan daiteke hitzaren etimologia, gero beste zentzu bat hartu badu ere.

acometer + du → **akometidu / akomotidu**.

AKORDA

1. Itzartu.

- *akorda naienien berandu ezan da*
- *zortziretan akordako zaitxut*
- *goixetik akorda nai baie gero luek artun nau ostabe*

2. Gogoratu. Gazteleraazko **acordar**-etik dator.

- *azterketie dakotela akorda nai, eta eztot ikasi!*

AKULEKEIDXEK

Aitzakiak.

Aitzakiak dira. Gehienetan pluralean. Baina singularrean ere erabiltzen da, gutxi baino ez bada.

- *beti zabilz zu akulekeidxetan*
- *akulekeidxek takoz orrek, dauen lekotik ez altzateko*
- *beti ataraten dau arek akulekeidxen bat biarra ez eitzeko*

Azkuek ez du jaso bere hiztegian, baina bai D.A.R.k. Honek Etxeita aipatzen du; Mundakan ere esango zen garai batetan, baina Bermeon, oraindik, bizi-bizirik dago. Agian hitz honen egiazko jatorria -akiakula- hitza izan daiteke, baina Bermeon joera handia dago edozein hitzetatik, batez ere, arrainen izenetatik, beste bat ateratzeko, eta baliteke, -akula- arrainaren izenetik etortzea.

akula + keria → **akulakeria** → **akulekeidxe**.

ALA

1. Itsasoko terminoa da. Jaso edo tiratu zentzua dauka. Analogiaz, herrira pasatu da **jaso** hitzaren orde.

- *aurtik ala txikota*
- *ala tuntuxek egualdi txarra dator da*
- *diru ederrak ala itxuz arek*
- *nik ez dot ala txiki be pez*

Gaztelerazko **halar** aditza erabili da horretarako. Azkuek bere hiztegian **recoger** dakar beste azalpenik egin gabe.

2. Kritikatu.

- *aurrek danak on diez beran ala*
- *ontxe be neure ala zauz*
- *baten bat neure ala dau, belarridxe gorritxute dakot eta*
- *zeure ala-ala dabill a*

Azkuek ez dakar eta D.A.R.k Mundakako Otxolua aipatzen du. Baina Bermeon oso erabilia da. Askotan errepikatuta ere erabiltzen da, azken adibidean ikus daitekeenez.

ALA BA!

Benga! Goazen!

- *ala ba! Kordu ba!*
- *ala ba, etor zaitxez ba!*
- *ala ba, berandu eingo dxasku te*

ALA TA BE

Ekiten jardun.

- *zelako diskusiñue, alata be etzie erosi bi dule*
- *arek imiek, ala ta be, dauen egualdidxegaz plaidxera dxun bidule*
- *zuek esaten zuien, ala ta be dxun ein bi garizela, da nik ezetz*

ALABATXI

Neska gaztea. Oso erabilia da adineko zein emakume gazteen artean.

- *erdu ona alabauti da ez ezan esantzarrekue*
- *eztakit alabatxi non sartu zaran*
- *alabatxi, nire gixonak eztost gure etorri Benidorrera*

Azken hau izango litzateke adinekoen arteko esaldia. Hurrengo hitzaren eta honen artean ezberdintasuna ez da bokalezkoa bakanik. Adin ezberdineko pertsonen dagokie hizki bakoitza. Hitz hau neska gazteei dagokie eta artean horrela erabiltzen dute. Hala ere, konfiantzazkoa denean, adinekoekin ere erabiltzen da.

ALABATXU

Berba hau, alderantziz, adinekoen artean edo hauek gazteei zuzendutakoan bakarrik erabiltzen da.

Kasu honetan tonua ere aldatu egiten da. Gehienetan adinekoek erabiliko dute gazteei deitzeko eta ez alderantziz.

- *alabaxu ez ei dakarrie antxobarik*
- *bidaxar plaidxera dxun bidu alabaxu, geu be eguzkidxe artzien zuri gauz da*
- *ez esan ori alabaxu, guzurre dala diñoie ta*
- *alabaxu, zer da itxurie dakozuna?*
- *belarriondokue artuko zu alabaxu isillik ez pazauz*

Beherago ikusiko dugunez, hitz hauek beste bariante batzuk dauzkate eta ikusiko dugu, nola eboluzionatu duten.

ALAKAKARDARA BOTA

Zokoratu. Berba berria da, baina asko erabiltzen da.

- *barridxe ezan danien ondo, baie gero alakakardara bota*
- *beste batzuk erosteko da gero alakakardara botata okindxe!*

ALAKOTU

Zerbait egin. Zerbait burutu.

- *gauzek alakotu barik itxi txuz*

- *alakotu ein au, eztot ikusten ezer da*
- *goixin goixien alakotuten dau arek beran gauzek*

-egin- zentzua dauka. Hitz egiterakoan berba erdiak erabiltzen direnean, beti esaten da hitz hori.

ALAKUE

Aurreko /a/ horretan azentuatua.

- *berak ekar dau, zera, alakue...*
- *alakue erosi dau, jersie*

Baina adjetibo moduan ere ager daiteke.

- *alakue da bera, iñor ez lakue*
- *zelako alakue zara ba*
- *alakue banai, neuretzat*

ALAMENA

Aspertu edo gogaitu arte hitz egin.

Behintzat zentzu hori dauka Bermeon. Baina, sarritan, alamenaren, gogorra ere izaten da.

- *zelako alamenaren emon dost ba, neure kulpie ezan balekide lez*
- *ez eistazu alamenik emon enau ondo ta*
- *zeozer gure dauenien konsegidu, itsosopeteko alamenaren dakozu*

ALAN DALA TA

Denu sinistu edo dena, den moduan hartzea.

- *aulan bixi dxatzu ori, alan dala ta, ernega barik*
- *esaten tzoiena siñestuten dau, alan dala ta*
- *da geu bertan, alan dala ta, tentelan antzagaz*

ALANDAZE

Dena dela.

- *eztot, eingo errekadue, alandaze, ez on nik eingo dotenari begire*
- *gaur ezin dxu Bilbora juen, alandaze, bidxarko itzi biku*
- *au labadorie apurtute dau, alandaze, barridxe erosi bi de*

ALATXE

alabatxu hitzaren bariante bat da.

Hurrengo hitzaren forma despektiboa, gehienetan gizonezkoak emakumeei zuzentzen zaienean agertzen da. Askotan errepikatuz erabiltzen da eta gehienetan haserrezko tonua izaten du.

- *alatxe ezinoixu kabrie*
- *Alatxe-alatxe, ortik espazuez osti bet omongo tzut*
- *alatxe etorri ba*
- *alatxe, eztakot zeure kontorik*

ALATXI

Bariante hau, berriz, *alabatxi* berbarena da.

Biak erabiltzen dira normalki, baina hamabost urtetik beherakoetan gutxi entzuten da, arruntagoa baita *alabatxi*.

ALATXU

Eta beste hau ere -alabatxu- berbaren bariantea da.

Adinekoetan entzuten da, berrogei urtetik gorakoetan eta gizonezkoetan gehiago.

- *orduek dxun dxaskuz alatxu da ondiño ezer ein barik*
- *alatxu mobiko zara berandu de ta*

Forma bi hauen eboluzioa honela izan da:

alabatxo → **alabatxu** → **alatxu**. **alabatxo** → **alabatxu** → **alabatzü** → **alabatxi** → **alatxi**. **alatxi** → **alatxe**.

Arraroa badirudi ere, enfasiak bokal itxia irekiagoan bihurtu du.

ü horrek ez dauka zerikusirik zuberotarrarekin, Bermeon, batez ere portuan, eta han lan egiten duten emakumeek enfasi apur batez hitz egiterakoan, **u** normal bat **ü** bihurtzen dute.

Adibide batzuk: - **entzun egizu** → **entzuizu** → **entzuizü** → **entzüizü** → **entzizi** egin da. - **txetxotxu** → **txetxotxü** egin den bezalaxe.

ALAURIDXE

Alauria.

- *goix guztidxen dau alaurike, iñok ezer ein barik*
- *alaurike etor dxast imie mutil batek dxo dauela ta...*
- *aren alauridzek, alauridzek ezan diez, zapatak etzatezelako erosi*

Azkuek Arratian eta Orozkon jartzen du, baina Bermeon ere zabal erabiltzen da, beharbada, hemen dena exajeratzeko joera dagoelako, aldarri sinple bat alaurian bihurtzen baita.

ALBATAKUE

Alban jotzen duten kanpaiak. Arimak erretiratzen diren ordua omen da.

- *albatakugaz batera, arimek euren mundure juten diez*
- *neuk eztok kure albatakue joten dauenien kalien egon*

ALBORAPUNTADA

Normalki erabiltzen den hitza da. Aloza hartzen denean egiten dena.

- *orrek erropiek, alborapuntada andidrek takoz*
- *trajie akabata dau baie alborapuntadak falta itxuz*
- *berorren koloreko aridxegaz ein bizuz alborapuntadak*
- *alborapuntada txikidxe eĩñ gero*

ALBORBOL / ARBOLBOL

Hitz hau, **Borbolera** hitza erdaraturik egin da. Jantziak, arropak eta gauzak edozelan botata edo zokoraturik uzten direnean esaten da. Biak erabiltzen dira, baina hiltun ezberdinen ahoan.

- *erropa guztidzek alborbol itxitxe dxun da kalera*
- *an! bota dau alborbol jersie, orrek gudau esan barridxe erosteko*

Metatesiaren bidez, **arbolbol** irteten da. Seguru aski *borboil* hitzetik hartuta dago.

Azkuek Lapurdiko kostaldean kokatzen du, eta baten baino gehiagotan entzun izan direnez iparraldetik sartutako hitzak, badirudi hau ere handik etorritakoa dela. Hitz honek **arrain saskia** esan nahi duenez, arrantzaleengandik sartua izango da.

ALDABATERA

Aldi berean.

- *aldabatera ezkondu gara bidrok*
- *aldabatera dxun diez zerbezidxora*
- *indxarrak aldabatera emoten baduz, ariñau eingu*

aldi berean esan beharrean, **aldi batera** egin da, eta gero, hortik, bokal itxia bi gradu ireki eta **aldabatera** sortu da.

ALDARAKA / ALDARAN

Aldatzen. Itsasoko terminoa da, baina herriko hizkeran sartuta dago, nahiz asko galduta egon.

- *aldaraka juten gariz egunez trikiteuen*
- *batek beste bide bat artzien badau, geu be an dxuten gariez aldaraka*

ALDEGOI

Soineko baten alozak, jertse edo besteren batek, baita sareak ere, gorabeherak dauzkanean ere esaten da.

- *orrek erropiek aldegoiek takoz beko mandan*
- *elegante dxun dxatzu aldegoidun erropiegaz*
- *zorature nau berorregaz jersigaz, ezin tzatez kendu aldegoiek*
- *txarto ebai zu ori papela, aldegoiek takoz da eztau ondo*
- *onek artiek aldegoiek takoz, ezindxe arteztu*

Azkuek ez du jartzen, baina bai D.A.R.k, **circunstancia** hitza erabiltzen du. Beraz, zentzua erabat ezberdina.

ALEGRENTZIDXE

Alegrantzia. Oso erabilia gure herrian, baina, gaur egun, *alaitasuna* berba sartu da.

- *au de alegrentzidxe dakotena, primitibie azerta dot!*
- *alegrentzi handi bet artun du, Miren dator Kubatik*

ALGA(R)ATEKUE

Kalitate txarrekoa. Nahiz eta itsasoko terminoa izan, normalki tresna edo gauzei aplikatzen zaie, hauek txarrak edo erdipurdikoak direnean, hain zuzen.

- *au kotxie algaratekue da*
- *onek zapatak algaatekuek tiez*
- *dxatekue algaatekue ezan da*
- *algarateko pelikulie ikusi du*

Alga(r)atien hitzetik sartuta dago, eta oso zabala horren erabilera. Gainera, ikus daitekeenez, **r** gal dezake, inolako arazorik gabe.

ALGA(R)ATIEN

Txarto. Gauzak eta pertsonak izan daitezke txarto dabiltzanak, batez ere osasun kontuetan.

Hitz hau ere, oso zabaldurik dago herrian, baita inguruko auzoetan ere.

- *aspaldidxon algaratien dabil gure ama*
- *aren kotxie algaratien dabill, barridxe bidau*
- *aurtengo kosteran algaatin ibilli gariez*

Ikusten denez, hemen ere, askotan gertatzen den bezala, **r** erori eta **algaatien** esaten da.

ALGORTAKO PORRUEK LEZ

Prosperatuta.

- *aur dako zu ori, Algortako porrue lez prosperata, edaderik onenagaz ...*
- *zer diño berorrek pa, Algortako porruen moduen prospera dxatzu ori*
- *alabatxi, geuk pe prospera ein bi du Algortako porruen moduen*

ALIADUE

Abilezia gabekoa, edo trebetasun gutxikoa izan daitekeen pertsona edo gauzak. Arrantzale giroan erabiltzen den hitza da, erdipurdikoa esan nahi du. Arrain-untzi batek arrainik harrapatzen ez badu, *aliadue* da.

- *enebada! bapor aliaduen enbarka zara*
- *aliaduekaz eztot kure dxakin ezer*
- *zelan ekarko dau arraÑe ba, aliadue da ta*

Gazteen artean galtzen doa.

Gaztelerazko **aliado** hitzak guztiz esanahi ezberdina du.

ALIJANDRO

Aliadue hitza da honen sorburua. Baina honen zentzua zabalagoa da. Gauzei aplikatzen zaie eta askotan, adjektibo funtzioan ez-ezik izen funtzioa ere hartzen du.

- *artazidrek ixena alijandro*
- *au batela alijandro utse da*
- *erlojue alijandro; eztau dxoten tinbrerik pe*

ALMONADIE

Arropa montoia.

- *zelako almonadie dakot garbitxuteko ba*
- *gaur ezin dxot urten, erropa almonadie dakot plantxeteko ta*

Nahiko galdua, oraindik adinekoen artean entzuten da.

Hitz honen jatorria gaztelerazko **almoneda** izan daiteke. Gazteleraz **venta de objetos a bajo precio** esan nahi duenez, gauza horiek pilatuta egongo dira. Beraz, baliteke hitz horretatik etortzea.

ALORTIK!

Mesprezuzko lokuzioa da. Arbuiatzeko ere erabiltzen da.

- *alortik guztidixori, guzurre baiÑo ezu esaten da*
- *alortik! Ez nozu konbenziduko ta*

Argi ikusten da **hala hortik** dala, baina zentzu ezberdinetan erabilia.

ALSIKATU

Erdi siku.

- *alsikature okiñ dxotezen erropak busti dxastez*
- *onek kaltzetiknek alsikature dauz*
- *ulie alsikature dakot*

Azkuek **altxikatu** jartzen du, eta ez du hartzen arrunta bezata, nahiz eta Bizkaiko puntu ezberdinak aipatu: Arratia, Ispazter, Orozko eta Txorierri. Bermeon nahiko zabal erabiltzen da.

ALTERRIDXE

Bila gabiltzan gauzen tokia. Ugari ematen den lekua, eta batzuk bakarrik jakiten dutena non dagoen. Arrantza kontuan bada, arrain asko dagoen leku bat. Sagarketan bada, sagar ugari dagoen tokia.

- *arek euren alterridxe dakoie arraintzeko*
- *alterridxe topa du sagarrak atrapateko*
- *urrien alterridxe dakoie, ta aberastute etor diez*
- *etsoie inñori esan alterridxe dakoienik arraiñtzeko*

ALTRANPON

Gauzak edozelan botata, ordena barik.

- *etzeko gauze guztidrek altranpon botata itxitzaren txuz beti*
- *zeitxik ez zuz ordenaten gauzek altranpon itxi barik*

ALTRANPONNIEN

Aurrekoaren bariante bat da, eta zentzu berdinekoa.

- *plaidxera dxuteko priesagaz altranponien itxi txuz beran erropak*
- *zer eztot topa bienganien ba, zapatak, libruak, boltsak, dana altranponien*

ALTZA GONAK!

Alokutiboan, premiau.

- *altza gonak alabatzu, eguerdidze dakot imitzeko ta*
- *autobuse galdu bi du ba. Imiek! Altza gonak!*
- *lo dau denderiori le? Espabille! Altza gonak berandu de ta*

ALUE

Ez da erabiltzen zentzu zehatzean. Bi zentzutan erabiltzen dala esan beharra dago. Pertsona trakets eta energia gabekoa, eta gauza txikiak eta balio gabekoak direnean adierazteko, hain zuzen.

- *txarto ein zuz gauzek, alu ori, olan eztiz ein bihar aulan baiño*
- *onek sagar aluek erosten on zara, itsurik on zara la?*
- *aluen antzeko zapatak erosi dotez eztaitz zer ikusten egon naien*

AMA NEGARREZ

Hilekoekin egon.

- *zelain dxungo nai plaidxera ba, ama dakot negarrez da*
- *ama negarrez dakozunien oien sartun, da bertan on pasa arte*
- *ama negarrez dakotenien eztot okitxen ezetarako ganarik pe*

AMA PUTIEN ETZIEN

Oso urrun.

- *Markiñe non dauen? Ama putien etzien!*
- *oporratan ama putien etzerarte hotelan barruen oteko*

AMA TXITXIEN IMIE / SEMIE

Iraina, baina tonua leunagoa da.

- *ama txitxien imie zara zu, nik etsut esan ogidze ekarteko?*
- *aurrek amatxitxien semiek ekar txuz trastiek, baie erun biko txuz*

AMAK EIÑEKO MODUEN

Biluzik.

- *Antzoran ikusi duz, danak amak eiñeko moduen!*
- *orrek famosuek ibiltzen dxatzuz amak eiñeko moduen*
- *eztan ba, ama eiñeko moduen ibiltzeko moduen*

AMAK EIÑEKUE

Jasanezina.

- *nongo amak eiñekue da berori! Auentako ete du!*
- *amak eiñekue zara txo, beti ezan bizara zeu*

AMAK ITXIKUE

Aspergarria, jasanezina. Aurreko esaldia eta hau esanahi berdinekoak dira, baina hau zabalagoa.

- *amak itxikue zara alabatxi, enfadata nako zu*
- *politxe ezango da, baie amak itxikue*

AMAKO

Gehienetan umeen artean erabilia, taldean gehien agintzen duen neskatila izaten da.

- *ez ibilli orrekaz, amakuek tiez da*
- *bera zu amakuena*
- *amakuen antzeko neskato bategaz dabil*
- *ama, arek dxo ein nau*
- *berak amako zarrak dxo zaitxuz*

Azken honetan adjektibo eta guzti agertzen da.

Ikusten denez, ez du Azkuek jartzen dio **madraza** edo **muchachona** esanahia.

AMALAUJARREN MUTILAGUNE

Taldean falta dena. Peioratiboa da.

- *atuen dator amalaugarren mutilagune*
- *ezu esan, au falta dala? Ba allega da amalaugarren mutilagune*
- *zeu zara amalaugarren mutilagune, ez tu biar inor be geidxa*

AMANDRONGILLEK

Almandrongilak. Baina ironiaz erabilita. Beste bariante bat **amondongillek** da.

- *ama zer dau dxateko? Zera! Amandrongillek!*

Hau, **langosta!** esatea legez da. Edo beste hau:

- *amandrongillek eta aitxedrongillek*

Hitzaren jatorria gaztelarazko **albondiguilla** izango da; orduan, erabiltzen den **amondongillek** bariantetik sortutakoa izango dugu **amandrongillek**.

albondiguilla → **almondongilla** → **amondongille** → **amandrongilla**.

Aurreko **n** galdu eta **r** bat garatu du; lehenengo **o** bokala **a** bihurtu da asimilazioz.

Kintanak jartzen du bere hiztegian, azalpenik egin gabe; eta P.M.k **amandongila** hartu du. **Hiru mila hiztegia** l eta guzti dator: **almandrongila**, baina baita **albondiga** ere.

AMAPERRIE

Gaztelarazko **hijo de perra** lokuzioa oinarri badu ere, zentzua ez da bera. **amatxarridxe** edo **amatxitxie** zentzu bera dauka, eta esaldiak ere zentzu horretan joango dira.

- *amaperrie! Berandu etortiarren dendie zarratute!*
- *amaperrie! Ebai dot eskue!*
- *amaperrie! Etzeko atie igiritxe itxi dot*

AMAPERRIEN ETZIEN

Oso urrun. Jakin ez non dagoen.

- *amaperrien etzien itxi dotez gauzek da orain eurek bille dxun biar*
- *nongo amaperrien etzera dxun da ba*

AMAR MILLE ZATI

Zati-zati egin.

- *okin dxoten florero ederra eñ dxast amar mille zati*
- *on dan ariegaz kristelak pe amar mille zati eñ dxastez*
- *amar mille zatitxen apurtu de basue*

AMAR MILLEGAZ

Arrapaladan, ziztu bizian.

- *notezidxe emon tsoienien, amar millegaz urten dau etzetik, amari esaten*
- *ikusi dotenien gauzie eztauela ondo, amar millegaz urten dot andik*
- *amar millegaz eskapa ametik, zartadie emon orduko*

AMASA / IE

Masa. Zentzu ezberdinetan erabilia da.

- *frutekaz amasie eñ dxe gozo-gozo oten da*
- *au lapikue eziñ dxe dxan amasie eñdxe dau te*
- *kokletan amasie ondo ein barik tau*

masa → **amasa**. Kasu honetan **a** proteikoa sartu da.

AMATXARRIDXE

Erabiliena den interjekzioa dugu. Egoera guztietan ager daiteke. Aurreko eta hurrengo lokuzioak ere berdintsuak dira, baina adierazpen bigunagoaz. Lokuzio luzeagoetan maiz erabiltzen da, gainera zentzu ezberdinaz ere agertzen da.

- *amatxarridxe! galdu dot portomanadie*
- *erdu etzera...amatxarridxe! ezin dxot dxuen*
- *amatxarridxe! zapatien takoie apurtu dxast*

AMATXARRIDXEN ETZIEN

Esanahi ezberdinak:

1. Oso urrun.

- *non dau berori elixie ba, amatzarridxen etzien dau te*
- *amatzarridxen etzien erosi dau etzie*

2. Batek dakil!

- *ama, non dau nire jersie? Amatzarridxen etzien! Topa!*
- *libruek amatzarridxen etzien itxi dostie*

AMATXARRIDXEN IMIE / SEMIE

Putta semea.

- *amatzarridxen imiok, etorko zatite ona neuk tiñot eta?*
- *nongo gixonak?, aunek ama amatzarridxen imiek eiñ dxost eta*
- *bera amatzarridxen semie ezan da dirue ostu dostena*
- *zeure amatzarridxen semie da ori esan dauena, gero nega badau be*

AMATXITXIE

Aurreko biak baino bigunagoa da.

kaka Hitza oihuzkoa da.

- *amatxitxie! Berandu etortiarren dendak zarratute!*
- *amatxitxie! Ebai dot atzamarra!*
- *amatxitxie! Etzeko argi guztidzek itxi dotez bistute*

AMATXITXIEN ETZIEN

Oso urrun. Aurrean badago beste honen antzeko bat, baina hau leunagoa da.

- *ama tritxien etzera dxun da bizitxen*
- *bakizu, ama tritxien etzerarte dxun bidaiena arraiñtzen?*
- *non dauen boltzie? Ama tritxien etzien*

AMAHARRABAKIDXE

Amaginarrebagai. Aitaginarreba egin den bezala egiten da; **-kidxe** atzizkia hartuz.

- *amañarrabakidzek erosi tso etzie*
- *aren amañarrabakidxe neure lagune da*
- *amañarrabakidzentzat ekar txuz arraiñek*

Hala ere, ikusten da, **gina** multzoa galdu eta **e** → **a** egin dela.

AMAHÑE / AMAIHÑE

Amore eman. Borroka batetan **rendirse** izan daiteke, baina edozertan amore ematea ere bai.

- *Bilbora dxuteko on gara baie amañe eiñ dxu*
- *dirorik ez takola ta amañe eiñ dxau, ez tator afaire*
- *koitzaduek ez tako indxarrik eta amañe ein bilikidau*
- *ez ezan temosie ta amañe*

Azkuek Bermeoko hitza bezala azaltzen du, baina **rendirse** delakoan.

Hitzaren jatorria gaztelarazko **amainar** izan daiteke. Zentzua, oster, **recoger velas** izan daiteke.

amainar → **amaina** → **amañe** / **amañe**.

AMEN GU!

Harridura, oihu edo haserrea adierazten duen lokuzioa dugu.

- *amen gu! Tentelan antzien euren begire*
- *amen gu! Mobidu be ezin, da denporie aurrera*
- *ez dauela autobusik? Amen gu! Da orain zer?*

AMESA

Idea. Burutazioa. Baina **asmoa** bezala ere erabiltzen da.

- *Bilbora dxuteko amesa okiñ jot, baie azkanien enai dxuen*
- *ez eiñ amesik, ori ezta etorko ta*
- *amesa okiñ bai, baie non dau dirue ba*

AMODERA

Moderatu.

- *lélau gora-goraka asi de, baie gero amodera ein dxe*
- *bozak pe amoderata entzuten ezan diez*

Beste mailegu askotan legez, ez du hartu **tu** partizipioa eta **a** proteikoa hartu du.

AMORE (EMON)

Edozein gauzak, baina ez pertsonak amore ematea, kasu hauetan **amaiñe** berba erabiltzen delako. Hala ere, noizbehinka erabiltzen da hauekin ere.

- *onek zapatak amore emonda elauz*
- *jersie dakot hamalau lagun sartzieko modue, amore emonda*

AMORROI

Aizu morroi! Gehienetan mesprezuzko tonuaz esaten da. Batzuetan deitzeko erabiltzen da, eta askotan **txo** hitzarekin lagundurik.

- *txo, amorroi! geldiro! Okasiñorik ez ekarri ona*
- *amorroi kopla gitxi niri*
- *zer dakak ona amorroi!*

Emakumeen artean erabilia, leunagoa gertatzen da.

- *amorroi esangostasu ze ordu dan?*

AMORROTZA

Olagarroa.

- *amorrotza atrapa du atxetan*
- *ori morroie amorrotza lez enpiketen dxast*
- *amorrotzan erruek baiño luziauek takoz eskuek*
- *amorrotza gozo egoten da binagriaz*

Hitzaren konposizioa: **amar ortz**, edo **amar atz** izan daiteke. Atxikitzeko baliatzen diren botoiak hortzak izan daitezke, baina erroak edo garroak, atzamarrak izango lirateke. Beraz hitzaren etimologia ez dago argi.

P.M.k, **amarratz** jartzen du bere hiztegian eta Hiru Mila Hiztegiak **hamarratz**. Besteek ez dakarte hitz hau.

AMUSKIDXE

Bi esanahi:

1. Arrain barik datozen amuetan geratzen den karnata zatia.
  - *ez arraiñik ez amuskirik eztator amuen, dana dxanda baiño*
  - *bota ostabere eurokaz amuskidrekaz*
2. Bateren bat engainatzeko karnata figuratiboan.
  - *an, prepara dau amuskidxe, laster emongo tso dxaten*

Azkuek Mundakan jartzen du eta **carnada en salmuera** dela dio.

Etimologia zein? Posibilitate bi agertzen zaizkigu: **amu** + **ki** → **amuki**, biguntzeko **z** sartuz.

Edo beste hau: **amu** + **utsik** → **amutsik** → **amusik** → **amuski** metatesi bidez.

Dena dela, ez daukat hain argi.

AN ZARALAKUEN AMEN

Gauzak azkar egitea.

- *Korrike jun zara ogidxe bile la? an zaralakuen amen!*

ANAIDXE TXIKIDXE

Zakila.

- *frakak istu da anaidxe trikidxe be istu*
- *estimadu dako arek anaidxe trikidxe, ondo dxaboten dau*
- *ba klaro! Anaidxe trikidxe geixotu ezkeru, eztau arraiñik*

ANALISUEK

Analisiak.

- *analisiu barridrek ein bidotez, zeuzer bakot eta*
- *analisiuek eitxen dxuen da ein barik etorri, on dan jentiegaz*
- *ontxerarte eztau dxakin zer dakon, analisiuek eñ arte*

ANBEZIDXE

Gutiziatu.

- *dana anbezidxe, dana gorde, dana biar dau*
- *anbezidxetie ezta txarra, baie orrenbesterako bez*
- *bai, dana dakoie eta eztakoiena anbezidxeten dauie*

ANBEZIDXETA

Gutiziatsu.

- *gaurko gaztiek anbezidxeta bizi diez, dana dakoie ta*
- *danak ezkiez bizi anbezidxeta, batzuk gitxigaz konformaten diez*

ANBOTOKO SEÑORIE

Era askotara erabiltzen da esaldi hau.

- *aur dakozu, anbotoko señoie, sofan dxesarritxe*
- *bestelako anbotoko señoie dau or, biarrik ein barik*
- *anbotoko señoie lez bixitzeko gizon dirutsugaz ezkondu bizara*

ANBRIKIS

Goseaz erdi hilik dagoen gizona. Ez da erabiltzen gizonentzat baino, baina salbuespenik egon daiteke.

Argi dago gaztelerazko *hambre* dela, **-ki** atzikia erantsita.

- *anbrikidren arpeidxe dako*
- *anbrikis guztidzek takoie suertie*
- *anbrikis aiz txo! egun guztidren dxaten!*

hambre + ki → anbreki → anbriki.

ero s gehitu zaio, eufoniagatik edo.

Bermeon, batez ere gizon argalei aplikatzen zaie. Bazegoen gizon bat, argala eta eskasa izatearren **Anbrikis** ezizena zeukana; eta horrela ezagutzen zen izena ahaztuta.

ANDAKA

Duela berrogeitaz urteak -orain ere noizbehinka ikus daiteke- joko baten jarduten zuen gazteek eta umeez. Joko hau, animalia baten antzera jarrita -lautxakurrean deritzoguna- besteak gure gorputzaren gainetik saltatzean zetzan. Honela, bat behean, besteak saltatu eta makurtu, denak errenkada bat eginez.

- *andaka dabiluz arek tonpoidzen*
- *ez ibilli andaka izterra apurtuko zu te*
- *andaka ibilli gariez goize guztidzen*

ANDAN GORRIDXE

Konparazioan erabiltzen da. Arraina itsasoaren azaletik doanean, dizdira gorria gertatzen da, arrain masak sortzen duena.

- *andan gorridxe ikusi du, baie ara aillega garizenien arraiñe ondora dxun da*
- *zelako andan gorridxe dator goiko kaletik ba*

ANDANA

Abiadura.

Geroago ere agertuko den **andanada** hitzaren parekoa dugu. Biak erabiltzen dira; eta gutxienez parekatuta dago erabilera.

- *andana andidxe darue aren kotziek*
- *andana gitriko bapora da*

ANDANADA

Abiadura.

- *zelako andanadie erun dau ba, iñok ez atrapateko moduen*

- *andanada andidxe daruie lainñuek, laster euridxe in bidau*
- *andanada matxue dako aren kotxiek*

Azkuek hitz honen zentzua beste era batera jartzen du, **hilera de plantas** deladío.

ANDANADAN

Abiaduran.

- *andanadan dxun diez ziñera ime guztidxe, lekue atrapateko*
- *andanadan ibilli, da gero arnasa barik*

ANDANAKORRIDXEN

Abiadura bizian.

- *andanakorridxen etor nai da dxeusi ein nai*
- *andanakorridxen ibiltxiek bidxotza kantzaten dau*

Andanadan Bermeoko hitza hartu da, eta korrika gehitu zaio enfasi handiagoa emateko.

andanadan + korrika → andanakorridxen

ANDANAKORRIJE

Aurrekoaren parekoa dugu.

- *andanakorridxeri! Nora zuez ain arin ba*
- *andanakorridxe izterratan, ez miñen*
- *beitu zelako andanakorridxe daruen*
- *artun dauen andanakorridxegaz, iñok ikusi be eztau eiñ*

ANDANAN

Adberbioan erabiliko dugu hitz hau.

- *andanan etor nai zeu atrapateko*
- *ez ibilli andanan dxeusi barik*
- *andanan ibiltzen bazara berotu eingo zara*

Azkuek ez du jartzen baina bai D.A.E.k. Hala ere ez du zentzu bera, **en fila** jartzen baitu.

ANDANTZAN

Abenturetan sartuta ibiltzea gaurik gauerdi edo parrandetan.

- *majo dabill a andantzan, mundue errekorriten*
- *gauez andantzan dabillenari igarri eitxen dxatzo*

ANDIDXEK ETA ASKO EZAN

Berba gogorak eta asko esan. Baina gauza harrigarriak ikustean ere erabiltzen da.

- *asarratu dizenien andidxeek eta asko esan tzoie alkarrerri*
- *on ixillik, ixillik on, ostantzien andidxeek eta asko entzungo zuz*
- *zelako berbak alabaxu, andidxeek eta asko*

ANDIDXENAK ESAN DA TAPATA ITXI

Iskanbila baten, azken hitza izatea. Aurrekoa mutu utzi.

- *arek eitxen dau, beran burue libreteko, andidxena esan da tapata itxi*
- *zuk eitxen zu, andidxena esan da tapata itxi personie*
- *personiri eziñ itxi berbetan? Ba ez, andidxena esan da tapata itxi*

ANDIK BERA

1. Beherantz, mendebalderantz joan arrantzan.

- *andik bera dxun diez enbarkaziftuek arraiñtxen*
- *andik betik dauz baporak, laster etorko diez*

2. Jausi zentzuaz ere erabiltzen da.

- *an due andik bera! Burue apurtu bidau ba!*
- *andik bera dxun da kotxie da amar mille zati eiñ dxe*

ANDILLO

Oso garaia. Kasu batzuetan irain legez erabiltzen da.

- *ori imie andillue ezango da*
- *ez takixu goiko kalien bizi dan andillo bat?*
- *zuri nok esan tzu ni ezan naiela, andillo ori?*

Askotan **andillo-mandillo** esaten da.

- *andillo mandillo, zeueneko amari!*
- *berak andillo mandilluek dxo dau nire alabie*

Hemen **-llo** atzizkia gehitu zaio **handi** hitzari.

ANDIOMO

Normala baino handiagoa den pertsona. Kuriosoa da hitz honen konposaketa: **handi** hitzari **homo** latinezko hitza gehitu zaio, beraz **gizon handi** ematen du. Baina, Bermeon, gehienetan gazteei aplikatzen zaie, neska zein mutila izan.

- *zelako andiomue da ba!*

ANDITXASUNE

Handitua.

Mota guztietako konkorrak eta handituak. Beraz, ez da zentzu konkretuan erabiltzen. **anditxue** ere esaten da baina hau, **bulto** adierazteko erabiltzen da gehienetan.

- *anditxasun bat takot izterrien*
- *anditxasune gero ta andidrau duest*
- *ez dxast bajaten anditxasune*

ANDITXUE

Handitua.

- *anditxu batek urten tso papuen*
- *zelako anditxue dako bekodixen ba*

ANDOBIE

Emakume ederra, galanta. Baina askotan, ederra edo galanta ez bada ere, berba hori erabiliko da.

- *zelako andobie ikusi du ba*
- *Benidorren ikusi ei dauie andoba bategaz*

Gaztelerazko **andoba** hitza maiz erabiltzen da.

ANDOBUE

andoba berba bera dugu, baina **i** / **e** bokalen aldakuntza jasan ondoren, gizonetzkoie aplikatzen zaie.

- *ba bera be dxun deidxela beste andobo bategaz*
- *Nekanen mutilagune andobue dozu*
- *Bermioko dxaidxetan kanpoko andobak eta andobuek askatan oten diez*

ANDRAKIDXE

Emaztegaia.

Aurretik esan dugu nola egiten den **-lei** atzizkia erabiliz.

- *Josen andrakidxe da ori*
- *andrakidxe Bilbon ezetu dau*
- *beran andrakidxegaz dxun da Benidorrera*

ANDRATAN

Larrua jo.

Esanahi hau adierazteko beste hitz batzuk badaude ere, hau da arruntena.

- *Vigo-ra sartun daneko batera ein dotsu arek andratan*
- *atzo gauien andratan ein dxot baie ez neure andrigaz*
- *txo! Andratan zabiltzezela?*

Azkuek beste zentzu batez erabili du; andratan: **tras las mujeres, buscando a las mujeres**, baina, Bermeon, ez da erabiltzen zentzu horretan.

ANDRATU

Hilekoak agertuz gero, hori esaten zaio gaztetxoari.

- *orain andratu zara lez formalaue ezan bizara*
- *andratu ezkerro, gauien be beranduaurarte itxiko dost amak kalien egoten*

ANKA / IE

Mokor. Ez dugu beste berbarik ezagutzen *mokorra* adierazteko.

- *ankie apurtute etor da Benidorretik*
- *ankatik operata dau*
- *ankako miñe dakot*
- *baltxitxute itxi dost ankie emon dosten golpigaz*

ANKATREBERA

Apur bat herrenka dabilen emakumea.

Galtzen ari den hitz bat da. Adinekoen artean bakarrik erabiltzen da. Askotan mesprezuzko tonua erabiltzen da.

- *bestelako ankatreberie dau or*
- *etorri dan andrie ez takiru nor dan, anka trebera bat?*
- *ankatreberi lez ibilli nai, neure izterragaz*

ANKIE

Hitz honen zentzua bestelakoa da **makurdura** esan nahi du.

- *orrek erropiek ankie dako*
- *ankie ez okitxeke ametik ebai bizu*
- *maidxiek pe ankie dako*

Substantibo legez erabiltzen da.

ANKILLIE BOTATA

Aingura botata. Leku baten geldi. Itsasoko terminoa da, baina herrian erabilia esaldietan.

- *bestela gauz berton ankillie botata; ezta ordue la?*
- *nire gizonak esaten dost, ankillie botata oten naiela dendan*
- *bertan tabeman ankillie botata, goizeko orduetararte on gariez*

ANKINDO

Oker edo zeharretara dagoen zerbait. Aurrekoaren aldaki bat dela dirudien arren, zabalagoa da, pertsonekin ere erabiltzen baita.

- *ori imie ankindo dabil*
- *ori kuadrue ankindo dau*
- *Pisa-ko torrie ankindo egon da beti*

do hori, baliteke gazteleratik hartuta egotea, askotan analogiaz egiten baitira esaldiak. Seguru aski gaztelerazko **inclinado** izango da etimologia.

inclinado → **anklinado** → **ankinado** → **ankinido**

Moduzko adberbio funtzioan erabiltzen da.

ANPULU / EK

Negar-arpuluak.

- *anpuluek daidxola etor da etzera*
- *aproposko anpuluek takoz orrek*
- *ez imiñi negar anpulorik begidxetan*
- *begidxen anpulue dakola etorri dxast*
- *guzurrezko anpuluek eitxeke, kinpulie dxan*

Bermeon, aurreko barik erabiltzen da gehienetan. Azkuek ere ez du aurrekoa jartzen eta **ampolla**, **burbuja** jartzen du, baina D.A.R.k Mogelen zita batetan jasotzen du. Baita Kintanak ere, baina honek ez du azalpenik ematen. Hiru Mila Hiztegian, lehenengo esangura bietan burbuila moduan agertzen da, baina hirugarrenean negar arpulua bezala agertzen da.

ANPURREK / APURREK

Legatzaren tripoilak. Oso preziatuak direnak; urdaila, arbiak eta triparen bar-ruteria. Hain zuzen.

- *zer ekartzu gizonak ba? Ezebez alabatzu, etzerako anpur batzuk baiño*
- *niri, apurretatik arbidrek bakarrik gustaten dxastez*
- *gaur egunien anpurrek odola balidxo dauie*
- *erregiek pe eztako dxateko gozuaurik apurrek baiño*

ANTIGUALA

Antigualekoa. Modaren berri ez daben pertsona bat.

- *nire gizonak eztau gure dxantzi niki zuririk. Bai ba, antiguala da ta*
- *antiguala zara alabaxi, ori ezta eruten orain*
- *mueblik, antigualak tizela ta, bota eñ txuz*

Gazteleratik hartua izan arren, oso zaharra da, eta gazteen artean ere asko entzuten da. Hala ere, **modatik pasaikue** lokuzioaren lekua hartzen ari da.

ANTIGUALEKUE

Modatik pasatuta dagoen pertsona edo gauza. Bermeotar batentzat, gazteleraz hitz egiten duenean, **eres de antigual** esatea normala da.

- *antigualeko erropak dxantzitxe dxun dxatzu a*
- *antigualeko zapatak politxauek tiez*
- *antigualekue dozu, eztau gure frakarik dantzi*
- *badakizu zer erregala dosten ela ? Antigualeko kollar bat*

ANTZIDXERAKO

Aintzakotzat.

- *ez gaitxuzie antzidxerako artun eguno be, tentelan moduen artzien gaitxuzie*
- *dendan sartun da antzidxerako bez, da gu bertan taketa lez*
- *antzidxerako anzioko zeuzer ein bihar, laistela dxo esate baterako*

APAIDXUE

Arrainak harrapatzeko erabiltzen den tresneria. Oinarrizkoena pita eta amuaz osatzen da.

- *Loidxerue daku apaidxo barridzek eitxen.*
- *Fitriek falta dost. Han jun de arraine apaidxo ta guzti*

APAIDXUE E(G)IÑ

Larrua jotzea adierazteko era bat.

- *apaidxue etxen dxun diez arek Tonpoire*
- *ezta ondiño apaidxue etxeko ordue*
- *apaidxue eitxen dauzenien eztakoie iñon pentsamenturik*
- *guk eitxen du apaidxue, goixien, atsaldien da gauien*

APATZ

Eseri aditza, baina umeei soilik zuzendua.

- *txetxrito erdu hauna eta egin apatz eguerdidxe jan bidu te*
- *egin apatz neure alxruen telebisiñuen ateletin partidue dau te*

APATZA

Mahai betearen aurrean egin edo egingo dugun betekadaren berri azaltzeko.

- *a zelako apatza dakun, atiek pe enau artungo*
- *ixillik egon, apatza daku te. Zegaz? Pastelakaz*
- *orain apatza ta gero enpatxuegaz, auri bai ondo!*

APATZAK

Animalien oinak

- *txakur ostidxen apatzan markie fraka zuridxetan*
- *txakur txikitxue ezateko apatzak handidzek dakoz*

APREMIÑUE

Presa. Premiamendua.

- *apremiñue artun alabatxi, berandu da ta*
- *apremiñetzen ezpagara, pelikulie asitzæ topaku*
- *apremiñe, eguerdiko amabidzek tiez da*

APROBADIE

Probatu. Frogatzeko saioa.

- *aprobadie ein bide lelau edozer gauze erosi orduko*
- *auto barridzen aprobadie eitxen dxun diez Sollubera*
- *bapor barridze aprobadan dxun da, ta geu be bertan dxun gariez*

APROPOS

Esanahi bi.

1- Bromatan.

- *ez sastu apropos esan dau te*
- *tire! apropos ein tzu te*
- *ez ein iñuzentekeririk, enabill apropos da*

2- Intentzioz.

- *apropos dxun da berañe, diru eskatuten*
- *pentsako lekide apropos dabilela*
- *apropos erosi dotez aunek zapatak, ariñau ibiltzeko bidien*

Ez da deklinatzen, Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k, forma horren bigarren definizioan. Hala ere, ez dirudi erabilera zabala duenik. Bermeon, oster, oso erabilia da.

APROPOSKUE

Gezurrezkoa, faltsua.

apropos hitza bera, baina kasu honetan deklinatu egiten da.

- *etziek dxeusi ei diez. Klaro! Aproposkuek ezanda, dxeusi biar*
- *zelako imie dako ba, aproposkue lakue*
- *aproposko diruekaz paga dau jersie, da gero, txurupiñek*

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k eta Bermeoko beste hitz asko bezala azaltzen du. T. Etxebarriak ere jaso du Eibar aldean.

ARA

Egin berri.

Beti erabiltzen da **nondik** zentzuaz.

- *labatik ara ekarri dosku ogidxe*
- *dendatik ara ekarriko zapatak zarrak tizela diñozu?*
- *sutetik ara dxan bidiez antxobak prijite*

ARAGI BIZIDXEN

Gorputzean azala kenduta, haragia bistan.

- *ikusi tzatenien a eridie aragi bizidxen, ni idxe desmaidxe*
- *ori eridie eztakozu ondo, aragi bizidxen dau te*
- *kreselak imitxen txuz eridek aragi bizidxen*

ARAGI GOZOKUE

Inbidiagarria den pertsona. Aurkakoak izatea.

- *alabatri ez esan ezebe, aragi gozokuek gariez gu te, zeresana imiñi barik*
- *ara, laster dxoko zaitxuz zeuzek, aragi gozokue zara ta*
- *aragi gozokue nai ni, edozer datost*

ARAGI ONEKO / UE

Zauriak laster sendatzen zaizkion pertsona.

- *total da aragi onekue, berez osatuten dxatzoz eridek*
- *aragi onekue naielez, ariti osatu dxast eridie*
- *gu ez gariez bape aragi onekuek, kutzilluen puntigaz eiñdxe be, nekez osatuten dxasku*

ARAKO / KUE

Aurrekoa, baina oraingoan, beti **nongoa** zentzuan.

- *orrotzetik arakue ezan da galdu dauen dxaketie*
- *sutetik arako marmitxe dxan du*
- *sololik arako tomatiek emon dostez nire aiztiek*

ARANDATIK MIRANDARA

Punta batetik bestera ibiltzea.

- *bestela ibil gara, arandatik mirandara zeuek topa eziñik*
- *bilbora dxun gariez gauzek erosten, baie arandatik mirandara ibil gariez da ezer erosi ez*

ARBALDADIE

Zama. Baina ez da fisikoa, erantzukizun bat izatea baizik.

- *etzie erosi dauela diñozu? Bestelako arbaldadie artun dau orduen*
- *honegaz legiegaz arbaldada andidzek datortzoz armadoriri*
- *eskerrak antxobien kosterie ona ezan dana arbaldadie kentziko lepotik*

Hitz honen etimologia gaztelerazko **albarda** da. Zaldi zamalariak erabiltzen dutena hain zuzen, **r** / **l** ren metatesia jasan ondoren, horrela geratu da.

ARBIDXEK

Gorago aipatu dugun *anpurrek* barruteriako osagarri bat. Bermeon, legatza eta bisiguarenak izan ezik ez dira jaten. Karnatatarako erabiltzen da.

- *arbidzek bakarrik erosi dotez, urdillek eztotez gure*
- *beseuen arbidzek dxan dotez gozo, baie gero kolikue okin dxot*
- *makalluen arbidzek pe gozo oten ei diez*

Azkuek Zumaian jartzen du zentzu honekin, D.A.R.k **restos de pescado para carnada** dino. Beraz ez da zuzena.

ARDAU / ARDAUTXU

Ardozalea.

- *ardau utze da bera, eztau itxiko errez botillie*
- *nor da? Ezu ezetuten ardautxu, tabernatik urten be eztauena eitxen*

ARDAUZTO

Aurrekoaren parekoa da baina zentzu gogorragoan erabilia.

- *arek ardauztok emon dost ostikadie*
- *ardauztuekaz kopla gitxi*

ARDI GALDUE

Pertsona bakartia. Nora ezean ibiltzea.

- *ori beti dabil bakarrik, ardi galdue da koitxadue*
- *bera ezan da aulakue, ardi galdutxue*
- *amen gabiltzez ardi galdue lez, ara ta ona*

ARDORA / IEN

Bokarta harrapatzeko sistema. Gauetz egiten da, eta antxoa edo karnatarako arrain txikia harrapatzen da: sardina, txitxarro txikia, eta abar. Gero, hortik, beste zentzu bat hartu du, esaterako parrandan ibiltzea, dantzalekuetako giroari buruz eta abar.

- *gaur eztiez dxuen ardorien egualdi zantarra ein dxau te*
- *ezin zarala oitxik altza, zer ba, ardorien ibill zarala?*
- *ardorien ibill dxatzu a gau guztidxen, tabernarik taberna*

Norbait lizunkerietan ikusten denean ere, erdaraz, **que ardor** esaten da. Ardoreko sistema hau nahiko berria da, baina lehen ere horren antzeko sistemaren bat egon zela, zeren, D.A.R.k jasotzen du **arderia** izenez, Labayruren zita bat aipatuz.

AREK EMONGO TZU

Inork ezer emango duen esperantzarik ez edukitzea.

- *arek emongo tzu, urrezko treberie*
- *santa infanzia zara alabatri, ondiño olan zauz? Arek emongo tzu oilloankie*
- *arek emongo tzu! zuk emon berari dana*

ARENA

Ettxeko zorua eta eskailerak garbitu. Lehen harea erabiltzen zen horiek garbitzeko. Hala ere, eta gaur egun harearik erabili ez arren, adinekoen artean berdin esaten da, batez ere eskailerari dagokionean.

- *interiñiek esan dost ezin dxauela eskillarie arena*
- *berandu etorko nai eskatza dakot arenateko ta*
- *txarto arenaten zu orregaz trapugaz*

ARENADURIE

arena bera da, baina oraingoan gaztelerazko forma hartuta.

- *gaur neure sandxie da arenadurie eitzeko*
- *arenadurie ein barik itxi dau Bilbora drutitxik*
- *arenadurien arenaduriegaz eskuek pe gastata dakotez*

Hemendik sortu da goiko hitza, gaztelerazko **arenadura**-tik, hain zuzen.

ARGALERIE

Mehetasun. Argaltasun.

- *dakon argaleriegaz anorexia dakola pentzaten da*
- *argalerien argaleriaz erropak pe soiñetik bera dakotez*
- *ikusten da argalerie, ezkaux itsurik eta*

ARGIRE

Liluratuta jarri.

Argia erakargarria bada zomorro batzuentzat, bokarta harrapatzeki ere oso egokia zen garai batetan. *argire* antxoaren arrantzarako sistema bat zen. Gaur egun ez dute praktikatzen, antxoa gehiegi harrapatzen baita. Orain dela urte batzuk debekatu egin zuten, kaltegarria zelako arrainarentzat. Sistema hau honetan datza: Arraina dagoen lekura helduz gero, eta arrainaren gainean zeudenean itsasontziak, potentzia handiko argigailuak, denak aldi berean, biztu. Arraina, erdi lelotuta, geldi-geldi geratzen da. Orduan da aukerarik onena sarea bota eta antxoa harrapatzeko. Gaur egun hitz honek, goian aipatutako zentzua hartu du.

- *an, imindxau argire, laster emongo tso mosue*
- *orrek imiek beran mifiegaz ensegidako imitxen nau argire*
- *beitu dxona orreri, argire dauela ezango lekide*
- *ez ein kasurik pe, ostantien argire imingo zaitxuz*

ARIDXEN SIKU BARIK

Arropak blai eginda. - *ota dauenagaz soiñeko erropak aridxen siku barik geratu dxaskuz - euridxe dala urten du kalera da aridxen siku barik etor gara etzera*

ARILLE

Angustia. Ikara. Tristezia.

- *arille sartunde dakot, zer entzungo*
- *arille kentzieko koñak trago bat ona ei da*
- *neuk edan koñaka arille kentziko, eztakot pentzamentorik*

ARIME FIELA LEZ

Erabat argal.

- *ze argal dau a enbrie, arime fielan antza dako*
- *alabatri, dxango zu arime fiela lez zauz de*

ARIN DXE ONDO, TXORIDXEK EGAZ

Gauzak ondo egiteko poliki egin behar direla.

- *ia trankil ogo, arin dxe ondo, txoridrek egaz eitzen dauie te*
- *arrapaladan zabilz, gauzek arin dxe ondo ein bi diez, ostantzien txoridrek egaz*

ARIRE IMIÑI

Erara ipini. Artez jarri.

- *ara, zu isillik on, neuk imingo zaitrut arire, aulan diez gauzek*
- *ez zauz arire, txarto zauz esaten*

ARISKITU

Adiskidetu.

- *asarratute badauz, laster ariskituko diez*
- *ariskitu diez baie atzera asarratu diez*
- *asarratutiek gatx bi dakozela esaten dauie, bat asarratutie eta bestie ariskitutie*

ARMA

Iskanbila sortarazi.

- *zelakue arma dau ba, ertzainek eta danak etor diez*
- *an, arma dau armatekue, okasinte utse da ta...*
- *bestelako enpatxue arma zu, au eztau libreten iriok*
- *zelako dxaidzek arma kuz ba, munduen bez obiaurik*
- *etzie arma dau baie ondirio ez tosku emon berinkaziñuen meridxandie*

ARMA DAU ARMATEKUE

Iskanbila, kalapita sortaraztea.

- *an auntzek pe arma dau armatekue, zelako naskillie da ba*
- *arma armatekue da gero berak eskapa*

ARMIÑ

Urduri. Modu ezberdinetan erabiltzen da. Pertsona sukarrak jota badago, armin egongo da. Edo zerbait itxaroten badago, armin egongo da.

- *onek imiek kalenturie dako armiñ dau te*
- *gau guztidxen on nai armiñ, eztaitx zer okiñ dxoten*
- *armiri dako zu a, gizona datortzo ta*

Azkuek **apurado**, **extenuado** jartzen du. Kintanak, ordea, **arbin estrecho**, **persona de genio vivo** dela esango du.

ARMOSUE

Gosaria. Gaztelarazko **almuerzo** tik sortua. Beraz, euskaraz ez du zentzu berdina.

- *amosue berandu dxan ezkeru, eguerdidxe dxateko gogorik ez*
- *amosuten kafe baiño eztau artzien*
- *eguerdidxe lako amosue dxaten dau*

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k, T. Exebarria aipatuz, Eibar aldean kokatzen du. Bermeon ez da besterik erabiltzen horren ordez.

ARNASIE ARTUN

Estuasun baten pixka bateko lasaitasuna hartu.

- *tire, onegaz dirotxuegaz arnasie artzieko be bagauz te*
- *arnasie artun du berak esan dauenien ondiño eztauela biar kortxerik*
- *eskerrak eztotena biar etzie datorren urterarte, olan arnasie artzieko be bazauz*

ARPI BAKUE

Lotsorra.

- *eztau balidxo ezetarako be, zelako arpi bakue da ba*
- *neu be arpi bakue nai, ez lekinai dxungo iñori ezer eskatuten*

ARPI LODIDXE

Aurpegi gogorra.

- *arek tako arpi lodidxe, dirue eztost eskatu ba? Berari emongo tzat!*
- *arek danak takoie arpi lodidxe, lotsatu be ez tiez eitxen*
- *arpi lodidxe dalakon dxun da, iñok deitxu barik, lagunen ezkontzara*
- *zuk bakizu arpi lodidxe dakozone? Nok esan tzu zuri ona etorteko?*

ARPIDXE DOMA

Larritu edo urduri ez jartzea Hitz bau, **dollidu** hitzarekin batera erabiltzen da, baina azken hau baino askozaz ere erabiliagoa da.

- *arpeidxe doma bez, ezer ezalakuen*
- *doma be ezta eitxen, eitxen txuzen gauzekaz bez*

ARPIDXE EMON

Dolu baten familiari doluminak ematera joan.

- *enai dxuen arpidxe emoten be, esango dauie lagune ill, da akorda bez*
- *ba neu be arpidxe emoten druteko nau*
- *zure amari esan, arpidxe emoten dxun naiela tie Juanitan etzera, ia zer pasaten dan drakitzen*

ARPIDXE IKUSTIE

Aurrez aurreko zita bat.

- *pelukeidxera dxun bi dot gaur arpidxe ikustie dakot eta*
- *nogaz dakoze arpidxe ikustie ba?*

ARPIDXE IMIÑI

Aurpegia jarri behar denean.

- *berak imin dxau arpidxe, beran gizona papaue dalako*
- *neuk pe sarritxen arpidxe imin bi dot beraitrik esne epelaitrik*
- *arpidxe imiñi, da gero ezebe ezalakuen, danakaz lagun*
- *bankora dxun bi zan dot dirue eskatuten; lotsatu ein nai, baie arpidxe imiñi bi zan dot*

ARPIDXE ZATITXU

Aurpegia zatitu edo apurtu. Biak erabiltzen dira. Figuratiboan intentzioa hori da, jotzea. Baina pisuzko arrazoirik ez dagoenean ere erabili egiten da. Lotsak eman.

- *ara banuen arpidxe zatitxuko tzatela esan, eztotela entzungo geidrau ezer*
- *zuk esastazu niri, arpidxe be zatitxu eingostazule, da gure dot dxakiñ zeitrik*
- *ba, arpidxe zatitxuko tzutelakon, besterik ezebez*
- *da olan sin mas arpidxe apurtu? Zer dala ta*

ARPIE DXOTEN

Ezer egin barik, eskua eskuaren gainean egoten.

- *zetan zauz or ba, arpie dxoten?*
- *bai arpie dxoten zeuk tiñozun moduen, baie biarrak nok eitxen txuz ba?*

ARPIKAKA

Irain antzeko bat da. Ezizen bat ere badago.

- *arek arpikaka zantarrak eiñ dxost au arraskadie*
- *zu, arpikaka, obeto eingo zu arpidxe garbitruten bazu*
- *zuk eztakostazu zetan ezan arpxikaka, arpeidxe garbi dakot eta*

ARPIKUE

Aurpegikoa. Zartada.

- *arpikue emoten batzut ikusiko zu zuk nor naiien*
- *zuk emoten bastazu arpiko bat nik bi emongo tzutez*
- *zer dabill orrek arpikuek emoten*

ARRA BATEKO BIDIEN

Hurbil.

- *non dakozun boligrafue? Arra bateko bidien, zeure musturren aurrien dako zu*
- *Izaro urrun? Arra bateko bidien badauen!*
- *Kafranka eztau urrun, arra bateko bidien baño!*

ARRA BATEKO GIXONA

Oso txikia.

- *arra bete be eztako ta, nora due bera baiño andidxaueiñe?*
- *arra beteko gizona da, garriraiño be ez dxast aillegaten*

ARRABIDXUE

Arrabia. Baina zentzu zehatzean. Gehiago adierazten du haserrea, umore txarra eta askotan gorroto antzekoa ere bai.

1. arrabia, haserrea.

- *zelako arrabidxue emon dost apurtu dxastenien*
- *arrabidxugaz papelak guztidzek apurtu txuz*

2. gorrotoa.

- *aurreitxik dakotsat arrabidxue, beti dalako aulakue*
- *ezin dxau ikusi dakotzon arrabidxugaz*

3. umore txarrear.

- *ez esan niri ezer, arrabidxotan nau te*
- *arrabidxotan zauzela pentzaten dot, etzut esango ezer*

Azkuek ez du jaso baina bai D.A.R.k, Lexikoa aipatuz. Hala ere, horrek *rabia* esanahiarekin baino ez du jaso. Beste batzuek **arrabia** hitza sartu dute.

ARRAIN ZANTARRA

Pertsona fidagaitza, zentzu guztietan.

- *ez dxun aregaz arraiñ zantarra da ta*
- *ezin zara fidxe, arraiñ zantarran antza dako ta*
- *arrañ zantarrakaz dabillena, bera be arrain zantartu eitxein da*
- *ez ezan arraiñ zantarra, ta bota txistera or dakozuzen abillallanak*

Arrain zantarrak, balio gabeko arrainak izaten ziren antzina. Sarea bota eta denetarik harrapatzen zen: lirioak, txitxarroak, oilarrak, eta abar. Gero, zentzu hori pertsonak definitzeko erabiltzen zen eta orain, pertsona txarrak, badaezpadakoak definitzen dira hitz honekin.

ARRAINTZUE

Arrain asko.

- *arraintzu ederrak eiñ dxaue*
- *arraintzu ederra dakar orrek baporak, onduen dator da*
- *etzien geratute arraintzurik ez*

ARRAIÑE

Nahastea. Iskanbila. Gordinkeriak esaten duena.

- *arraíñe imitxie gustaten dxatzo orreri, beti nastie armatie*
- *arraíñe imiñdxe gero berak eskapa ein iau*

Kasu honetan substantibo moduan erabili da. Hurrengo kasuetan, oster, adjektibo legez.

- *zelako arraiñe zara ba, aulan gustaten dxatzu zuri*
- *eztot kure aregaz ezer, arraiñe da ta*

ARRAKERUE

Zekena. Dena nabi duena, dena beretzat gordetzen duena.

- *arrakerue da lez dana etzerako eitxen dau*
- *diruek eiñ txuz. Zelan eztau eingo ba, arrakerue badan*
- *bera arrakerue, aitzie arrakerue, da imiek pe arrakeruek*

Azkuek beste zentzu batez jaso du **jugador, tramposo, mañoso**. Baina Bermeon gaztelerazko **raquero** ren definizioa nolabait betetzen du hitz horrek: **ladrón, pirata de puertos y costas** Beraz, gaztelerazko esanahi horri jarraitzen dio.

raquero → **rakero** → **arrakerol**.

ARRANKA

Zerbait martxan jarri.

- *arranka telebisiñue, ikusi gudot eta*
- *arranka afeitxeteko makiñie ondo badabill ikusteko*
- *txikiteue akaba ta gero etzerantz arranka du*

ARRANKADIE

Abiatu, abiadura hartu, eta beste zentzu batetan, adorea.

- *arrankadie ezpadu artzien amen gelditxuko gara*
- *arrankadigaz beragaz kaleraño dxun gariez*
- *arrankadatik eztako orrek kotziek*
- *atrankadie artun alabatzu, ostantzien berton ongo diez biar guztidiek*

Argi dago gaztelerazko **arrancar** aditza erabili dela oinarri bezala.

arranque → **arranke** + **ada** → **arrancada**.

ARRAPALDIDXE

Txakurrekin xaxatzea, norbaitek atzetik jarraitzea, harrapatzeko asmoz, edo uxatu eta ikara sartzeko.

- *sagarrak atrapatzen dxun garizenien zelako arrapaldidxe emon dosku al-dianuek ba*
- *arrapaldidxen bienganera dxeusitxe apurtu dau eskue*
- *eta arrapaldidxe emoten badosku zer engu ba? Eskapa*

ARRAPATIE

Arrakasta. Merkatuan erosle asko egonez gero, jeneroa arin saltzen denean.

- *gaur plazan arrapata andidxe egon da*
- *egon dan arrapatiegaz eztot erosi ezebe*
- *portuen itsosupeteko arrapatie egon da eta arraiñek eztau eiñ bost minutu be, eskuetatik pe kendu*
- *beraniantiek etor diez da eurekaitxik on da arrapatie*

Hitz hau, moduzko forman agertzen da D.A.R.n, **arrapataka**. Gainera, ez du zentzu bera **precipitadamente** jartzen baitu. Hitzaren konposizioa **arrapa** hitza + **-ta** atzizkiak osatzen dute. Beraz, definizioa, harrapatzeko eskeintza izango da.

ARRASA

Arrasto. Aztarna.

- *arrañen arrasarik pe eztau ekarri*
- *dirun arrasarik eztot ikusten*
- *zuk ikusi zu pastelan arrasarik? Guk dana dxanda topa du*
- *arigaz garbitxu ezketiño, loidxen arrasarik pe ezta ikusten*

arrastoa hitzaren laburpena dela dirudi, **to** galduz: **arrasto** → **arrasa**.

ARRASKADIE

Karrasketa.

- *maidxie itxi dost arraskadaz beteta*
- *arraskada matxue dako arpidxen sasidrek eiñdxe*
- *markata itxi dau arraskadakaz, pelikadie eiñ dxau te*
- *bis-bisten dauz ein tsozen arraskadak armaidxuri*

Azkuek ez du jaso, baina bai D.A.R.k Darrikagerre-ren zita bat aipatuz. Honek **rasguño** hitzez definitzen du.

ARRASTAKA IBILLI / BIXI

Bizimodu arrastatua.

- *beran denpora guztidxen artastaka bixi, da oiñ au pague emon*
- *eztakot astirik be, arrastaka nabill frabikera ta*
- *arrastaka bixi de, baie noixipeiñ gustaten dxatzo ziñera dxutie*

Ez du Azkuek *arrastaka* hitzari jartzen dion zentzua, **humillarse** jartzen du, eta Bermeoko hitza bezala jaso du definizio honetaz.

ARRASTIE

Arrakasta.

Behintzat zentzu hori dauka erabileran.

- *ez dxatzo geratu txillorik pe, okiñ dxauen arrastigaz*

- *eztaix topako bazu ezer, arrastie on da ta*
- *bestelako arrastie dako mutill orrek, danak beran atzien*
- *arrastie okin badau be, aur dau ezkondu barik*

arrakasta hitzaren laburpena, **-ka** atzizkia galduz gero egin da. Hala ere, azken hau, zaharrenen artean ere ez da ezagutzen, bestea bai, ordea.

ARRAÑTXE

Gauzak batu. Ordenatu.

Itsasontzietan erabilitako hitza, gero hizkera arruntera pasatu da.

- *bodegak arrantxe bitxuzena gixona da*
- *loidxie arrantxeten dxun bigara arratsaldien*
- *eziñ dxot urten kalera etzie arrantxe barik*
- *arrantxeta itxi dotez gauze danak*

Frantseseko **ranger** aditzetik datorrela dirudi. Hitz honek, itsasoan **ala** ematen du; beraz, gazteleraz **arranchar** = **recoger**, **ordenar**.

Hipotesi hau argi badago ere, ezin daiteke baztertu beste teoria hau: Hitz hau **arrañ** eta **te** batez osotutako hitza izatea. Orain **te** hori, beste hitzen baten bukaera bada ala ez, ez da ziurra. Beste kasu askotan bezala, **ñ** ondoko sudurkariak **te** palatalizatu egin du.

ARREKOKOZILLO

Sorbalda gainean norbait eramatea. Gehienetan umea.

- *erdu laztana, arrekokozillo erungo zaitxut*
- *arrekokozillo artzien banozu eztot eingo negarrik*
- *aitxe danak on diez imiek arrekokozillo artun de*

kokozillo hitza geroago azalduko den legez, buruaren amaieraren erdialdea da atzeko alderdian.

kokota + **zillo** hitzez konposatua. Baina **zillo** hitza ere, geroago agertuko da. Hala ere azalpen bat egin beharra dago, hau da, nola sortu den hitz hori.

zulo → **zulu**; **zulu** → **zülu**; **zülu** → **zilu**; **zilu** → **zillu**.

Aurrerago esan den bezala, **ü** horrek ez du zerikusirik zuberotarrarekin.

ARRELEPO

arrekokozillo-ren parekoa, baina oraingoan lepoa (bizkarra) erabilita, Hala ere, ez da lepoan hartzen, ipurdiaren goialdean baizik. Gainera, kasu honetan ez dira izaten umeak bakarrik, nagusiak ere eraman daitezke.

- *marie gorantz etor danién arrelepo pasa biar ezan dotez on dizen danak urek atrapa barik*
- *arrelepo eruteko andidxeidxe zara*
- *eziñ dxau korridu, da arrelepo erun biko zu*

Hitz hau ere aurrekoa bezala konposatua da, baina oraingoan **lepo** hitza erabiliz. Azkuek Lekeitio eta Ondarrun kokatzen du hitz hau. Hala ere, esan beharra dago, Bermeon ere asko esaten dela.

ARRIA / ERRIE

Beheratu. Gazteleratik hartua, zentzu berdinez erabiltzen da, eta ez bakarrik gazteleraz erabiltzen den moduan, beste gauza batzuekin ere erabiltzen da, horren bariantea dan **errie** aztertzea.

Zentzu berdinez erabiltzen dira biak baina erabiliagoa da azken hau. Hala ere beste zentzu askotan ere erabiltzen da.

- *arria/erria batela, geuk agarrako tsagu te*
- *arria/erria bera otzarie, pixo andidxe dako ta*
- *arria/erria beistek*

Hitz honetan ez da **ia** horretan ohiko **j** epentetikoa sartu, **a** → **e** bakarrik egin da.

ARRIDXE TA ORMIE BAIÑO GOGORRAU

Gogorra. Konparazioan jarrera gogorra.

- *emon doskun okelie arridxe ta ormie baiño gogorraue ezan da*
- *arridxe ta ormie baiño gogorrau para dxast tripie; ia peritonitis bakot?*
- *arridxe ta ormie baiño gogorraue da, negarrik pe eztau eiñ entierruen*
- *neuk esan kotxie itxitxeko, neurie apurtute dauela ta, da arridxe ta ormie baiño gogorrau, ezetz kontesta*

ARRIKO TRAPUE LEZ IBILLI

Aintzakotzat hartu ez.

- *arriko trapue lez ibilltxen dau arek andra koitxadie*
- *berak tako kulpie, ez itxi arriko trapue lez ibilltxen*

ARRIKOSKORRA

Harri txikia. Harkosko.

- *an dabill a arrikoskorrak botaten nobidxiri*
- *arrikoskorrez beteta dau bidie ta takoiekaz ezin ibilli*
- *arrikoskorrak pitxien pitxien topaten zuz*

ARRIKUE

Harrikoa.

- *arriko mandue ein bizan dot oire dxun orduko*
- *arrikue ein barik ez zu urtengo kalera*
- *hotel Erzillan be ez olako arrikorik*
- *zer dau arrikue ba, batek baiño geidxauek ein biko dau*

Azkuek Mundaka, Lekeitio eta Ondarrun kokatzen duen hitza da, baina hitz horren zentzua **fregar la vajilla**-ra mugatu du. Bermeon **fregado** izango litzateke; beraz, substantibo zentzuaz ere erabiltzen da.

ARRIKUE (EIN)

Harrikoa egin. Azkuek bere hiztegian ez du jaso, baina bai Euskera III. an, D.A.R.k azaltzen duenez. Hitz hau Mundakan eta Lekeitioan kokatzen du. Kintanak zentzu berdinez azaltzen du, hau da, **fregar** baina ez du inon kokatzen.

ARRITXINGARRA

Harri txikiak. Harrikirria.

- *arritxingarrak takotez zapatan barruen*
- *arritxingarrakaz beteta dakoz partikarak*
- *arritxingarra bota dauie bidien da eziñdre ibilli kotxerik*

ARRO ZORRIZTO

Darroputza, dirurik ez izan arren.

- *zer diño berorrek arro zorriztuek ba, eztako dxateko be ta*
- *dxuadi arro zorriztori tokatzen dxatzun lekora. Kortara*
- *arro zorriztuek badauz amen erridxen, ezer okiñ ez da mundue dakoiera pentza*
- *zeure lagune be arro zorrizto bat da, beran nobidxe beste orrenbeste*

ARROKAKA

Harroa eta handigurakoa. Harroa baino are harroagoa. Harro hitza era askotara erabiltzen da, graduaren arabera hain zuzen. Harrotasuna edo harrokeria. Azken hau izango litzateke hitz honen definizioa.

- *arroakaka bat da, goitxik bera beitutuen tsu desprezidrugaz*
- *orrek arroakakiek eztako zeri, eztako zer dxanik be ta*
- *ganera ministrun alabie dala pentsaten dau*
- *arroakaka utse da, iñok eziñ dxau auenta beragaz*

Hitz honen konposizioan izen bat eta adjektibo bat batzen dira. **arro** + **kaka** → **arroakaka**.

ARROTZAK

Barrabilak.

Legatzaren arbiak ere askotan **arrotzak** deitzen dira. Agian analogiaz.

- *enai kapaz arrotzatako miñegaz. Ori andrien faltie zu*
- *lebatzan arrotzak gozuenak tiez, baie niriez pe eztiz txarrak*
- *arrotzatan emon tzon golpigaz sentido barik itxi dau*

ARRUEK

Harrokeria, baina pluralean erabilita.

- *Benidorrera duzela esan dosku, arruekaz*
- *arrueku dabiltzez etze barridxe erosi dauiera ta*
- *arruekaz esan barik obeto ixillien gorde*

ARRUEN ANDIKO MANDIE

Harroputza.

- *zu zara arruen andiko mandie*
- *arruen andiko mandie banai be neuretzat*

ARTA ZIDXERI EMOTEN

Berriketan.

- *an itxi dotez bidzek artazidxeri emoten, da gero esango dauie biarrak takoiela etzeko*
- *artazidxeri emoten zauzie, laster asarratuko zarie*
- *egun santo guztidxen dau artazidxeri emoten*

ARTAZI ZORROTZA

Mihi luzea.

- *alabatxi, nongo artazi zorrotza dako zu zuk*
- *bestiek pe eztakoie artazi zorrotza makala*
- *arek bakizu zer dakon, artazidxe zorrotza*

ARTAZIDXE

Zentzu figuratiboan erabilia.

Kasu honetan mihia da. Horregatik erabiltzen da singularrean. Ia beti bigarren eta hirugarren pertsonan.

- *artazidxe arin dabill arek, baie berak atako dau kontue*
- *artaizi zorrotzeidxe dako zu, egunen baten disgustue okingo zu*
- *artazidxe luzie okiñ drauelako emon tsat zartazue*

ARTAZIDXE ZORROZTUTEN

Berriketan.

- *badaitx nik artazidxe zorrozututen oten zariena Mariñelan*
- *artazidxe zorroztu ondo, auntek, iñok eztauen artien entzuten*
- *gixonak pe artazidxe zorrozututen oten diez*

ARTEKADU

Artega. Urduri.

- *au imie artekadu dau, zeuzer dako*
- *artekadu on nai egun guztitdxen, neure gixona etorri arte*
- *anekadu bazauz teie artun*

ARTEKUE

Gorrotoa. Tirria.

- *ez gauz asarratute ez ariskitute, baie neure artekue dakotzat*
- *illdxe gero be, beran artekue dakotzo, eztau aztuten eintzona*
- *elekidau okin biar artekorik, oiñ illdxe dau te*

ARTEZIDADIE

Egia. Egia arteza esan gura du.

- *eztau artezidadie esatie lakorik, gauzek argi itxi*
- *au de artezidadie eta ez zuk esaten zuna*
- *zer diñoten? Artezidadie, egi berdaderue, da zuk guzurre maridxe*

ARTIEK ARTUN EZIÑIK

Sareak hartu ezinik. Figuratiboan bi zentzu:

1. Betekada jaten.

- *dxan dun bestegaz artiek artun eiziñik lotu garizen*
- *artiek artun eiziñik zauz da geidxau gure zu dxan*

2. Harrotuta.

- *eztaitx beragaz nok auentako dauen, arterik artun eziñik dau te*
- *diro apur bet irebazten dauinien artiek artun eziñik paraten diez*

ARTZAKO ARIE BAÑO ZANTARRAUE

Zikina.

- *ori morroie artzako arie baño zantarraue da, beti due erropa zantarrakaz*
- *zer diñozu!! Dorleta ezta artzako arie baño zantarrau, a neska elegantie da txo!*
- *zeu bai zarala artzako basatzie baño zantarraue, egunero itsosupeteko zundiegaz zatoz eta!*

ARTZAKO BELENIELAKUE

Zikina.

- *artzako belenie lakue da koitzadie*
- *baie ze loidxe da ba! artzako belenie baiño loidxaue da*

ARTZAN ARIE LEZ

Asko. Ugari.

- *arek irebazten dau dirue, artzan arie lez*
- *artzan arie lez atrapa dauie arraiñe*
- *arek arboliek artzan arie lez emon txuz sagarrak*

ASATRONGUE

Azaburua izan daiteke, baina ez dago argi. Konparazioan pertsonekin erabiltzen da gehienetan. Hala ere, gauzeekin ere erabiltzen da, gauza bat dorpea denean, hain zuzen.

1. Barre gutxi egiten duen pertsona.

- *azatrongue da orren gizona, ez tau barrerik pe eitxen*
- *azatrongu lakue bada be diro asko dako*

2. Dorpea.

- *azatrongu lako zapatak erosi txuz*

Hitzaren konposizioa **asa** eta **trongo** hitzez dago osotuta. **trongo** → **tronko**. Leherkari hoscabea, hostun egin da.

ASAU

Urrun.

- *asautxuau tire ez zaitxut ikusten ondo ta*
- *asau dxun barik etzien dako zu olakue*
- *ez dxun asau berandu de ta*

Ez dakigu gaur egun beste inon esaten den, baina Bermeon ez da besterik erabiltzen **lejos** esateko.

ASESIÑE

Nekatu.

- *asesiñe eĩn dxela etzeko biarrak eitxen ezan dau*
- *asesiñe-asesiñe ein etze guzliko kristelak garbiten*

ASESIÑETA

Erabat ahulduta.

- *asesiñeta nau biarrak ein barik*
- *asesiñeta aillega gariez Mañure, on dan beruegaz...*
- *asesiñe-asesiñeta eiñdruz San Juaneko eskillarak*

ASIAU

Urrunago.

Aurretik ikusi dugun **asau** hitzari **ago** gehituta izango dugu oraingo hau.

- *len baño asiau bixi de*
- *ez zu gure asiau dxuen?*

Azkuek, Bermeon, Mundaka eta Txorierrin kokatzen du bere hiztegian, baina **asago** forman agertzen da eta forma horrek **más lejos** esan nahi du. Bermeotarrok aurrekoa eta biak erabiltzen ditugu normalean.

ASKATAN

Ugari. Oparo.

- *dirue askatan irebazten dau arek*
- *arrañe auri, askatan atrapatzen ei dauie*
- *kaka be askatan eitzzen dau gure imiek*
- *atzoko pelikulen askatan ein dxauie krimenak*

ASKO GAZAK

Lelo antzekoa da. **zer egingo diogu ba!** esan nahi du. Dena barkatu behar dela.

- *arek esan dauela ni marikoie naiela? Ze eingo tzazu ba, asko gazak eta*
- *txo, ori morroie bobue da. Itxi dxok. Asko gazak eta*
- *partidue ikusten dxun biar, da okiñ ez non dxuen. Au de kalamidadie! Asko gazak eta*
- *andramaidzek abrosidute pasako tez auntxe be, arantz da onantz, urrubu-ruen antzien, asko gazak eta*

ASMA

1. Nabaritu.

- *ze asma zu ba? Lepoko miñe lelau, da gero burukue*
- *zaratak asma dotez kamaran*

2. Entzun.

- *asma dot esaten ez tatorrela Bilbora, bidzar dxungo dala*

Ez dauka Azkuek, edo D.A.R.k ematen dioten zentzua. Gaztelerazko **idear** ematen diote.

ASTAKADA

Ezpata sartzea bezala. Gaztelerazko **estocada** hitzetik hartua da.

- *zelako astakadie emon dost ba*
- *astakadie lez sartu tzat begitxik atzamarra*
- *astakadie emon tzonien salta saltaka asi de*

ASTAKADAN

Askotan, moduzko adberbio forman erabiltzen da:

- *astakadan sartu dost kutxillue*
- *ixillik ez pazautz eskuetan dakotena sartuko tzut astakadan*

ASTILIDXE / ASTILLEIDXE

Untzigintza.

- *astilleidxen dabil biarrien aitxegaz*
- *astilidxen daku enbarkaziñue, beiek konponduten*
- *astillei barridxen dau aren bapora*
- *astilidxeko gizonak tiez or dauzenak*

astilleroa → **astillerue** → **astilleue** → **astilleidxe** → **astilleidxe** → **astilidxe**.

Azken bariante biak erabiltzen dira maizen. Hala ere ez da argia eboluzioa, zeren lanbide hori duen gizonari **astillerue** deitzen zaio.

ASTILLERUE

Untzigintzan lan egiten duen gizona.

- *Sansón astillueren semie da Fernando*
- *astillero onak tauz Bermion*
- *bai, Julio astillerue ona da*

ASTO DXAIDXO TA MANDO HAZI

Pertsona dorpea edo trauskila dirudienari esaten zaio.

- *txo, asto dxaidxo da mando hazi aiz*
- *eztau orrelakorik, asto dxaidxo da mando hazi da, progresaten due*

ASTO DXUN DA MANDO ETORRI

Ahazkorrari esaten zaio.

- *asto dxun da mando etorri, auri ein zu zuk*
- *dxun ostabere dendara, baie ez ein asto dxun da mando etorri gero!*

ASTO ZATI

Astakilo. Ezjakina.

- *asto zatidxe dalez, gauzek pe eitren txuz edozelan*
- *zer da berori asto zatidxori, kisket barridxe be apurtu eñ dxost*
- *asto zatitxue da, eztaki non zer ein bi dauen*

ASTUE KORTAN DA MANDUE ETZIEN

Pertsona ahanzkorra denean.

- *ekar zu ogidxe? aztu eñ dxast. Astue kortan da mandue etzien*
- *itxistazu dirue, etzien aztute nator da. Astue kortan da mandue etzien*

ASTUEN BABAK

Edozer jan.

- *zer dau dxateko? Eztaitx. Astuen babak pe igual*
- *dxango astun babak pe dxan eingo lekitruz*
- *auntzek, dakoten gosiegaz, astun babak dxango lekidotez*
- *zer eskatu ku dxateko? Edozer, astun babak tomatiegaz*

ASTUEN PALOKADIE

Ondo etorri. Momentu egokian. Suertea.

- *zuk ekar dostazun telie astuen palokadie lez etor dxast, eztot okiñ dxe*
- *majo etor dxatzu aitzek emon tzun dirue, ezta? Astuen palokadie lez*
- *loteridxe astuen palokadie lez etor dxast etzie pagateko*

ASTUENAK PE DXAN

Edozer jan. Astoaren barrabilak ere bai. Appetitu handia.

- *dxan, edozer dxango lekidot, astuenak pe bai*
- *txetxotru, zer emon bi tzut dxaten ba, astuenak pe dxan eingo lekizuz de*

ASTUERI ARRANTZIE ENTZUN

Dena entzun behar dela adierazteko.

- *astueri be arrantzie entzun bi dxatzo, asike asi berbetan*
- *dxesarri eingo gara, astuen arrantzie be entzun ein bi de ta*

ASTUN UZKIDXE

Konparazioan, pertsona itsusia edo ezatsegina.

- *astuen uzkidxe lakue da koitxadie, feiaue da*
- *ez dxast gustaten bape, astuen uzkidxen antza dako ta*
- *ori txe astun uzkidxe, bardiñek*

ATA KONTU

Atera kontua. Lelo baten antzekoa da. Esaldi egin bat hitz baten bihurtu da.

- *ata kontu postie naiela, berton, mobidu barik*
- *ata kontu iñuzentie naiela, eztost kasurik eitxen da*
- *zer dau berton ba! Ata kontu andramaidrek tizela*

ATALO / UE

Pez luna arraina da. Konparazioan erabiltzen da. Lodi eta dorpea den pertsonari, hain zuzen.

- *txo atalo, etorrik ona, zer dxaten zun esateko*
- *ataluen antzeko morroi bet ezan da etor dana*
- *gero be ezango aiz atalue, eztok ernegaten da*

ATAPOSTA / ATEPOSTA

Etxeko sarrerako atea.

- *atepostako atie igiritxe dau*
- *atapostako ate barridxe imin bidu*
- *atepostako atie dxo dau baten batek*

Ikusten denez, aurreko hiru esaldiotan **atea** hitza errepikatu egiten da, ez, ostera, hurrengo esaldietan:

- *atepostako giltze galdu dot*
- *atepostan topa dot neuri begire*

Hitz horren konposizioa **ate-oste** izan daiteke baina ez da ziurra, ezpainetako **p** leherkaria desarroilatzen baitu.

ate + oste → ateoste → ateosta → ateposta.

ATARA KONTUE

Zer egin pentsatu. Esaldiasen arabera hartu behar da zentzua.

- *zer ein gun gaurtik aurrera, kontuek atara bi duz*
- *ezpazatoz orduen etzera, zeuk atara kontue*
- *ni ez itxi amen bakarrik, dxun biar bazue dxuen, baie zeuek atara kontuek*
- *dirorik ezpadakoie bakaziñuetan dxuteko, eurek atako dauie kontuek*

ATARAKO EIÑDXE

Egokituta. Bertakotuta.

- *amanetik asau bixi de, baie atarako eiñdx e idau*
- *da onek imiek eztau asmaten aman faltarik? Keba. Atarako eiñdx e ensegida*
- *lelangotan itxosuen faltatxue okitxen ezan dot, oiñ atarako eiñdx e nauelez, ba ondo*
- *leko guztidxetan eitxen da atarako, gixonagaz bazauz ganera, gitxiau asma*

ATEZA

Atezatu.

Itsasoan erabilitako hitza den arren, gaur egun normalki erabiltzen da, gaztel-erazko **tesar** aditzetik sartutako hitz hau.

- *atezuen dakoz frakak, laster apurtuko txuz*
- *buruko uliek pe ateza eingo tzutez txarridxori*
- *atezuen bakoiz, plantxe, da aulan ondo okingo zu erropie*

Azkuek, Lekeitio eta Ondarrun jartzen du, baina Bermeon, esan bezala, asko erabiltzen da.

ATRAKALDIDXE

Atrakua. Betekada.

- *zelako atrakaldidxe eĩn dxot pastelakaz ba; baie gero zer?*
- *atrakaldidxek eitxen abillek gara gu, dxan da dxan ezeri beitu barik*
- *atrakaldidxe eĩn dxauie bankuen, da diro pillue erun dauie*
- *geuk pe atrakaldidxe ein biku dirorik eztauenien*

Bi hitz dira berba honen osaketa: **atraku** eta **aldia**. Palatalizazioa normala da Bermeoko hizkeran.

ATRAPATA EGON

Burutik eginda edo erdi eginda. Pertsona baten jarrera normala ez denean. Baina, askotan, iraintzeko erabiltzen da.

- *txo! ori morroie atrapata dau, ez da normala*
- *ori eingostak ba, atrapaten asitxe au ela?*
- *karretemen astue atrapata dau*

Gazteleratik hartua, guztiz sustraiturik dago. Hala ere, ikusten da zentzua ez dela gaztelerazkoa.

ATRAPAUE / DA / IE

Zorua. Erdi zorua. Zentzu peioratiboan ere erabiltzen da.

Eroa edo erdi zorua. Batzuetan konparazioan erabiltzen da.

- *txo! atrapauen antzekue, etorrik ona*
- *zure lagune atrapau bet da*
- *orren alabie atrapada utse da*
- *alabatxu, atrapadie zara zu orrek gauzek esateko*

atrapado → **atrapau** (gizonezkoa), **atrapada** → **atrapadea** → **atrapadie** (andrazkoa).

ATRASIEN

Atzezka. Itsasoko terminoa herrira pasatu da.

- *atrasien dxun notak, eta edxotak ikusi atzien dauena*
- *aurrera ein biarrien atrasien dxun nai da uretara dxeusi nai*
- *atrasien-atrasien dxun zak, gero ta geidxau, da ormie dxo*

ATREBIKUNTZIE / DXE

Atrebentzia.

- *aren atrebikuntzie ikusten zu, eztako arpidxen lotsarik*
- *zelako atrebikuntzidxe aitxe santuri olan berba eitxen*
- *uger duenien eztako ikarararik, atrebikuntze andikue da*

Askotan egiten den bezala, erdarazko hitz batez eta euskal atzizki baiez baliatuz, hitz berria sortu da.

Konposizioan, **atrevi(miento)** + **-kuntza** atzizkia. **atrever** + **kuntza** → **atrebekuntza** → **atrebikuntze**.

ATROZA

Txistagarri (pertsona). Baina, batzuetan, beste zentzu batez ere erabiltzen da, nahiz eta asko urriagoa izan erabilera.

- *benetan da atroza, edozegaz eitxen dau tristie*
- *kalien total atroza, baie etzien zumurutu utze*

ATUN BIRIBILLE

Pertsona potoloa. Gehienetan emakumea eta askotan gaztea.

- *mardo dau e? Bai, atun biribille dozu*
- *imie da, eder edertzue, atun biribille lakue*
- *ez dxan asko, atun biribille lez parako zara ostantzien*

Arrantza arloan, atun biribila, pisu erdiko atuna izaten da, ez txikia, ez handia. Bospasei kilokoa izaten da. Arrantzale giroan erabiltzen da. Noizbehinka entzun izan da auzoetan, baina oso gutxi.

ATUNBURUE

Dorpea. Pertsona eta gauzak.

- *atunburu utze da, eztau bururik kantzaten*
- *atunburue ezan bide orrek gauzek esateko*
- *onek zapatak atunburuek tiez*

ATUNZARRA

Trikimailu asko dakien pertsona. Badago ezizen bat ere.

- *orrek badzakik nondik ibilli, atunzarra da ori*
- *atunzarran gauzek tiez orrek, eztau engaiñeko inok*
- *baie atunzarra be dxeusten da tranpan*

ATXAGANEKO BIRJIÑIE

Nahikeria asko daukan emakumea.

- *zer da! Nok auentako dau berorregaz atxaganeko birjiñiegaz!*
- *eztot kure berori atxaganeko birjiñie*
- *berorrek atxaganeko birjiñiek eztako lagunik pe*

ATXURRE

Aitzurra.

- *atxurregaz soluen biharrien gau ta egun, mangata nau!*

ATZAMARRA EMON DA BESUE ARTUN

Abusatzea.

- *bost sagar artzieko esan da amar artun, ori da atzamarra emon da besue artzie*
- *auri eitxen dau arek beti, atzamarra emon da besue artun*
- *niri ez eñ atzamarra emon da besue artun gero, orduen etorko zarala da etorri bez*

ATZE TXARRA

Ondorio latzak.

- *orrek politikiek atze txarra ekarko dau*
- *onek aixiek atze txarra dakar*
- *atze txarrak gauzek ondo eitxen ez tizienien etorten diez*

ATZEKO OTZIK

Ausarta izan.

- *onek eztako atzeko otzik, berrogei milloiko etzie erosi dau*
- *nik eztakot atzeko otzik oneri lau berba esateko*
- *osti batzuk emoteko eztakot atzeko otzik gero*
- *ametik eta Gernikera oiñez druteko be eztako atzeko otzik, eztako ikararik*

ATZEKO TIRIE

Beheranzkotan.

- *ateko tirie okiñ dot, eta enai uretan sartungo*
- *artun manzanillie, ona da atzeko tirientzat eta*

ATZEZ!

Bai zera! Baina tonua despektiboa eta izaten da.

- *zer esan dau, eingo dauela? Bai, atzez*
- *egidxe diñozu le? Atzez! Ori ezu siñistuten zeuk pe*
- *nik emon zuri dirue? Atzez!*

ATZITXU

1. Zikinduta. Zentzu honetaz jaso da kasu honetan.

- *nondik zatoz olan atzixute?*
- *erropa guztidrek atzixu zuz*
- *atzixu-atzixu eiñdre zatoz*

Azken honetan errepikapena erabili da.

Baina moduzko formetan beste zentzu bat ere adierazten du:

2. Ustelduta (diruz, zorrez)

- *zorrez atzixute dauz, da, ondiño, a erosi da ori erosi dabiltzez*

D.A.R.k azken zentzu hau jaso du Mundakako **Otxolua** idazlearen zita bat aipatuz.

ATZO GOIXEKO / UE

Gaztea ez dena.

- *orrek andriek zer pentzaten dau ba, atzo goizekue dala?*
- *a bera be ezta atzo goizeko lorie gero*

ATZOKOPASATA

Herenegun.

Atzokoa pasatuta, baina alderantziz, hau da, atzerantz, aurrerantz egin beharrean.

- *atzokopasatan dxun gariez Dolostire*
- *atzokopasatan esan dau etorko dala baie ezta etorri*
- *atzokopasatatik ona dau oien*

AU BETEKO AZURREGAZ ITXI

Ahoan hitza dela utzi.

- *eztost entzun be eiñ da au beteko azurregaz itxi nau*
- *etorko dala ta ezta etorri, au beteko azurregaz itxi gaitxuz*

AU DOK E!

Hau da hau!

- *Bilbora dxun gurez da bertara dxun bidotela, au dok e!*
- *au dok e! Dxaidzek pasa ta oiñ diro barik*
- *au dok e! Ordu bidzek eta ondiño dxan barik*

AU DXANDA DAU

Hau irabazita dago. Eginda dago.

- *erdu etzera, au dxanda dau te. Dxakin dxot nok irebaziko dauen*
- *ez esan iñori baie au dxanda dau, laster etorko da erosi bi dauena*

AU EIÑDXE DAU

Eginda dago, ez dago besterik.

- *au eiñdxe dau, amen eztau zeregiñik*
- *orduen au eiñdxe dauela ta ez tu mobiduko atzamar bat?*
- *ze kristo eingu guk, au eiñdxe badauen?*

AU GOZOKUE

Sibarita. Moko fina.

- *eztau dxan marmitxe, gerokue dxan dau. Au gozokue dozu*
- *nori ez dxatzoz gustaten gauze onak ba, danok gara au gozokuek*

AU ZANTARRA

Aho zikina.

- *orrek andriek zelako au zantarra dako*
- *imiek pe au zantarra dakoie, lotsarik pe eztakoie*
- *ori au zantarra lejiagaz garbitzuko tzut*

Izenaren funtzioa betetzen du.

AU ZANTARREKUE

Ahobero.

- *ongo zarie isillik au zantarrekuok*
- *au zantarreko gizona dako, da bera mixi-mixi utse da*

Kasu honetan adjektibo funtzioan agertzen da.

AUEN DA MIÑIEN

Ahoan eta mihian.

- *bestela nabillie auen da miñien*
- *auen da miñien ibilli arren ezakot euren kontorik*

- *sarri dabill ori aumiñien, berak dxakingo dau zeitrik*

Hitz konposatu honek bi izen hartzen ditu:

aoan + **minean**.

AUENBOLUE

1. Berba egiteko arazoak dituen pertsona.

- *ez dxatzo enteniten auenbolue dako ta*
- *auenbolue lez eitxen dau berba*

2. Boz-goran berba egiten duena.

- *auenbolo utse da, danak dxakin bidauie non dauen*
- *auenbolo, isillik on zaitrez, isillik on*

AUMENTA

Aipatu.

- *ni ez aumenta ezetako be, ez onerako ez txarrerako*
- *danak esan txuz baie bera eztau aumenta be egiñ*
- *aumenta be ez ein gauziori gero, eztakigu egidxe bada ta*

Azkuek Erronkarin, Binkozen jaso du zentzu berberaz.

AUNTXEK

Orain.

- *auntrek nuen Jontxuñe*
- *auntrek bertan jun de*
- *auntrek nuen amagaz Aritzatzure*

AUNTXEKUTAN

Oraingoan.

Forma indartura pasatzen dugunean gertatzen da.

- *auntrekutan bai! Auntrekutan etorko da*
- *auntrekutan ezpazu eitxen, ezu iñoiz be ingo*
- *esan zu auntrekutan dxungo zarala*

AUPE

Ugaritasuna.

- *dirue aupe dakotzue arek, erriebera*
- *sagarrak aupe emon txuz arboliek*
- *arrañe aupe ikusten da portuen*

AUR ESANDA

Esanda geratzen da. Lelo baten moduan erabiltzen da.

- *nik etzut eingo kasurik, neuk takot errozoie ta, aur esanda*
- *esan tzut ainbeste bidar enaiela etorko, aur esan da*
- *ez zara dxungo Bilbora gastuek eitzen, eztaku dirorik eta, aur esanda*

AURI DOK!

Hori bai hori!

- *auri dok popatik emotie frakak baja barik*
- *auri dok guzurre esatie!*

AURI DONA!

Hori bai hori! Baina emakumeen hizkeran.

- *auri dona! Etzut esan neuk pe gure dotela ori telie? Da oiñ zer!*
- *auri dona personiri biarra eitzie*

AURRERA ETORRIDXE

Oso zuhurra.

- *ori imie aurrera etorridxe da, asko daki dakon edaderako*
- *aurrera etorridxek ezaten diez txarrenak, dana da gitxi eurentzat*

AURRERA PROSESIÑUE

Aurrera egin beharra.

- *gauzek txarto etor dxaskuz, baie ze ein gu ba, aurrera prosesiñue*
- *txarraurik eztauen artien, aurrera prosesiñue*
- *euririk eitxen eztauen artien. aurrera prosesiñue, plaidxera egunien egunien*

AURREZPIDE / AURRERAZPIDE

Aurrerabide.

- *guzan dot ein baie eztost emon aurrezpiderik*
- *aurrezpidie emoten batzazu, laster etorko dxatzu*
- *aurrerazpide gitxi emoten dauie gauzek eitxeko*
- *aurrerazpiderik ez patzu emoten, ez esan zeuk pe ezer*

AURTENGO ABERATSAK

Aberats berriak.

- *aurtego aberatsak tozuz orrek, etzazu igarten ela?*
- *bai, bisten dakoie aurtengo aberatsak tizena, eun mille kate daruie ta*
- *Torrebiejako etze danak erosi tzue aurtengo aberatsak*

AUSI

1. Zaunka egin. Aditz legeaz erabiltzen da.

- *beziñuen txakurre egun santo guztidzen dabil ausike*
- *baserri batera nuen bakotzien txakurrek ausi eitsen dostie*
- *Mikelen andrien txakurre beti dau ausike*

2. Hautsi, apurtu.

- *mozkorran pasiñuegaz, basue berenganera jeusi dast, eta ausi eindxe*
- *Jontxuk patiñetan dabilela, jeusi, eta eskumuturre ausi dau!*
- *Ibanek futbitoka txilenie ein, eta lepue ausi dau!*

AUSIDXE

Zaunka.

- *txakurrek eñ dosten ausidregaz ikaratu ein nai*
- *osaban txakurren ausidregaz kaka frakatan!*
- *txakurren ausidxe ezta ezer, otsuenagaz bai ikaratu!*

AUSPO

Haitz artean gertatzen den putzu erraldoiak.

Nik neuk ez dakit nondik etor litekeen. Gehienetan hondartzan edo haitzetan eratzen diren putzu handiei dagokie.

- *auspo trikidxen eñdxu uger*
- *enai atrebiteen auspo andidxen sartzien*
- *auspo trikidxen edo auspo andidxen majo eitxen dau uger*

AUTOMOTORRA

Ziklomotorea.

- *automorra erosi dau uden Aritzatzure juteko*
- *kontuz ibil bide automorragaz euritxen*

AUZOKO FRAILLIE

Ezezaguna den edonor.

- *nogaz dxungo nai plaidxera ba? Zera! Auzoko frailliegaz!*
- *ama, nor etor da etzera? Nor ezan dan? Auzoko fraillie*
- *zuk zer pentsaten zu ba, auzoko frailliek eitxen dostezela niri biarrak?*
- *ba zuk ezpazu gure eñ, esan auzoko fraillieri berak eitxeko*

AUZPEZ

1. Ahozpez.

- *auzpez dxekusi da kalien, da mosuek takoz anditxute*

2. Korrika edo arineketan zerbait egitera joaten denean.

- *auzpez dxun da ori, gauzek erosten*
- *auntrek nuen auzpez, pelikulie akaba orduko*
- *auzpez dabiltzu a biarrak akabaten plaidxera dxuteko*

Lehenengoak bakarrik dauka esanahi konkretua. Azkuek, **aozpez** jaso du, baina lehenengo zentzuaz.

AUZUEK BATUN

Arropa edo galtzetinetan zuloak edozelan jostea.

- *aren izarien zuluek, auzuek batunda dxosi dotez*
- *kaltzetinen zuluek errapasa ein bi diez, ez auzuek batun*

AXIXAN / AUDIAN

Etiketetik kalera joatea suposatzen du. Umeei esaten zaie.

- *laster amumagaz aixixan dxungo zara lastana*
- *zeitxik eitxen zu negar ba, ez zaitxuzelako aixixan eruen amumak?*
- *ona bazara, amaxugaz dxungo zara aixixan*

AZALA KENDU

Kritikatu.

- *badaitx nik, neu ez nauenien azala kentzien dostazuiena*
- *arratzalde guztidxen on diez arek mundu guztidxeri azala kentzien*
- *beran lagune da, baie azala kendu tzo goitxik bera*

AZE GAUZIE

Mesprezuzko esaldia da. Guztia arbuiatzeko leloa.

- *aze gauzie esan zune, ori danok takigune da*
- *erropa barridxe erosi dauela diño, aze gauzie*

AZE!

Mesprezuzkoa dugu. Zentzu despektiboa dauka.

- *ori erosi zu? Aze!*
- *aze bertara dxutie. Eztako leko obarik?*
- *aze, beragaz mutillegaz ibilli biarra*

AZELERA

Haserretu. Zenetik irten.

Aditz funtzioan.

- *ori esan tzonien azelera dxatzu da emontzo belarriondokue*
- *ez ezelera iñor, bakie biar du te*
- *ez azelera! Trankil, denporie dako zu danatarako ta*

AZELERATA

Adberbioan funtzioan.

- *azelerata etor da lotsak emoten*
- *azelerata bazauz tila artun*

Erdarazko **acelerar** aditzetik sartua, esanahi ezberdinetan erabiltzen da.

acelerar → **azelera** → **azelera**.

AZKANENGOBIGARREN

Azken aurrekoa. Logikaz egindako hitza.

- *noix zara ba? Azkaningobigarren*
- *azkaningobigarren dxun nai da sandxie galdu dot*
- *azkainingobigarrenari emon tsat sandxie*

AZORRAZIDXEK

Berriketa. Mota guztietako esamesak direla adierazten du.

- *azorrazidxeek guztidxeek batzien ibilltzen dxatzu a*
- *nireñe ez etorri azorrazidxekez*

eragin aditza erabiliz:

- *beti zauz azorrazidxei eraitxen*
- *erain beti, betiko gauzei, erain azorrazidxei*

Galtzen ari den hitza da. Jadanik, berrogei urtetik gorakoetan baino ez da entzuten.

aza + orri + azi → azorrazi.

Baina, Koldo Izagirreraren **Lokuzioak** liburuan, **hasi orraziak gertakizunak** defunzioaz dator. Hitzaren jatorria ori izan daiteke, baina zentzua bestelakoa da.

AZOTA

Erabat nekatu. Aditz funtzioan.

- *azota-azota ein nai eurek erropak garbiten*
- *azota bazara zeuk takozu kulpie, ez ein biar*

AZOTATA

azota bera, baina adberbio funtzioan.

- *azotata nau eurek egurrek txikitxuten*
- *Mañure dxun gariez da azotata aillega gariez*
- *plaidxiek azotata itxitxen zaitxuz*

Beraz, ez du gazteleraz duen esanahia.

AZPILDXUREKO ZORRIDXE BAIÑO EPELAUE

Erabat epela, abula.

- *ori andrie azpildxureko zorridxe baiño epelaue da*
- *txetxo mobiko zara, azpildxureko zorridxe baiño epelaue zara ta*
- *geure katue be aulakue da, azpildxureko zorridxe baiño epelaue*

AZPITXIK GORAKUE

Ostia eman.

- *emon tzozen azpitxik gorakuek ikustekuek ezan diez*
- *emoten tzuten azpitxik gorakuegaz, beiegaz be bat eingo zu*
- *emon azpitxik gorako bi, ia eskarmentaten badan*

AZTUZKUEN

Ahaztutakoan. Inor gogoratzen ez denean.

- *oraiñ itxi aulan da aztuzkuen agarrako tsagu ostabe*
- *aztute itxi dun bertan, da aztuzkuen non diñoskun berana dala*
- *ez ein kasurik aztuzkuen erun gu te, ostantzien aldarrike asiko da*

aztutakoan → aztuzkoan → aztuzkoan → aztuzkuen.

AZUKALLO

Azukrea edo azukre-ura da, baina esanahia pertsona sentibera definitzeko erabiltzen da. Baita konparazioan ere.

- *zer zara ba, bestelako azukallue zauz or*
- *ez esan ezebez orreri azukalluri*
- *azukallue lez gauz, ezer ez esateko moduen*

AZURREK TXIKITXU

Jipoitu.

- *esan zure lagun lotzabakueri, ara banuen azurrek txikitxuko tzatezela*
- *bazara kapaz azurrek txikitxuteko la?*
- *zuri azurrek txitxiteko ezta biar askorik*

AZURREN URUNDU

Jipoitu, era gogorrean.

- *nireiñe ez errime, ostantzien azurrek urundute itxiko tzutez*
- *pellikada matxue on da aur tabernan da bata bestiri esaten ezan tzoie, azurrek urunduko tzoizela*
- *emon tzon zartazuekaz urundu tzoiz azurrek*

AZUZKIDXE

Ezer ez.

- *arrañik ekar badauie? Azuzkirik pez alabatu, itxosuek sikatute dauz*
- *ez kantsa etzut emongo azuzkirik pez da*
- *azuzkidxen azuzkirik eztot ikusi bertan, osasunik pez*